

INLEIDING

Bij de Slag om de Grenzen leverden de Duitse en Franse troepen in augustus 1914 een bloedige strijd in het zuiden van België en in Lotharingen. Tienduizenden soldaten in beide kampen sneuvelden of geraakten definitief buiten strijd, terwijl honderden onschuldige burgers gefusilleerd en talloze dorpen systematisch vernield werden door de bezetter.

Een aantal Belgische en Franse lokale besturen en verenigingen voelde zich geroepen om bij de honderdste verjaardag die gebeurtenissen onder de aandacht te brengen die men niet meer terugvindt in de boeken of die men al vergeten is. Zij konden dit doen dankzij de steun van het Europese EFRO fonds en dankzij een cofinanciering door de openbare sector en de privésector in Wallonië, Belgisch-Lotharingen en Frans-Lotharingen.

De **CHEMINS DE MEMOIRE** zijn het resultaat van dit grote grensoverschrijdende project: **10 ROUTES** waarmee je de belangrijkste locaties uit de Slag om de Grenzen kunt ontdekken.

Het gaat hier niet louter om herdenkingstoerisme. Dit project wil ook een band creëren tussen dorpen en steden die weliswaar dicht bij elkaar liggen, maar toch verspreid zijn over twee verschillende landen. Het wil deze regio's, waar ooit deze afschuwelijke episodes zoveel sporen nagelaten hebben – de ene in België, de andere in Frankrijk – nauwer met elkaar verbinden.

Dankzij de website en de flashcodes op de informatieborden zal dit initiatief in de hele Grande Région en – nog ruimer – in heel Europa, de grensoverschrijdende dynamiek bekend maken die aan de basis ligt van de **CHEMINS DE MEMOIRE**.

IN DE VOETSPOREN VAN DE SLAG OM DE GRENZEN VAN AUGUSTUS 1914

“De oorlog is begonnen! Het leek allemaal niet echt. Pas toen de orders voor de algemene mobilisering en de marsbevelen in de gezinnen toekwamen, begonnen de mensen te beseffen dat de oorlog wel degelijk begonnen was. [...]

Een oorlog, dat is eerst en vooral scheiden. [...] Op een week tijd was het dorp compleet veranderd. Er was geen enkele man tussen twintig en dertig jaar meer in het dorp. Die waren allemaal vertrokken om te vechten.”

[vertaling van: Émilie CARLES, *Une soupe aux herbes sauvages*, Robert Laffont, Paris, 1977].

De context

Op 28 juni 1914 wordt aartshertog Frans Ferdinand, de troonopvolger van het Oostenrijks-Hongaarse rijk, vermoord in Sarajevo, de hoofdstad van Bosnië-Herzegovina, dat enkele jaren voordien door de Oostenrijkers was geannexeerd. Het onafhankelijke Servië zou de moordenaar gesteund hebben. Op 28 juli verklaart Oostenrijk-Hongarije de oorlog aan Servië. Hierdoor komt een verschrikkelijk raderwerk van allianties op gang: Servië krijgt de steun van Rusland, dat de Slavische naties steunt en een militaire alliantie had gesloten met Frankrijk. Het Duitse Rijk had zich met Oostenrijk-Hongarije en Italië verenigd in de Drievoudige Alliantie. Engeland en Frankrijk hadden de “Entente cordiale” afgesloten en Engeland stond ook borg voor de neutraliteit van België. De oorlogsverklaringen volgden elkaar op ondanks de wanhopige poging van de pacifistische Franse socialist Jean Jaurès, die de werknemers tot internationale solidariteit opriep, maar op 31 juli 1914 zelf vermoord werd. In Frankrijk en elders kwam het tot een godsvrede [Union Sacrée]. Elk volk was ervan overtuigd dat het aangevallen zou worden en nam de wapens op.

Heel Europa bereidde zich voor op de oorlog: tien miljoen mannen werden gemobiliseerd.

De strategie

De Duitse strategie bestond erin om Frankrijk massaal aan te vallen, waarbij het de Franse versterkingen in het noordoosten zou vermijden en in de plaats België zou bezetten, om van daaruit de Franse troepen te omsingelen die massaal aan de grenzen van het Rijk van Wilhelm II post gevat hadden. De keizerlijke troepen veroverden terrein en bezetten het Groothertogdom Luxemburg en de provincie Luxemburg. Er ging een geweldige schok door de dorpen. Op twee dagen tijd, nl. op 22 en 23 augustus 1914, werden er talloze gevechten gevoerd. Deze halen later de geschiedenisboeken onder de algemene benaming Slag om de Grenzen (la Bataille des Frontières).

De Slag om de Grenzen

Deze veldslag begon in de Elzas, verspreidde zich naar Frans-Lotharingen en bereikte uiteindelijk via de Gaume en de Belgische Ardennen Dinant, Namen, Taminés en Charleroi. Op zaterdag 22 augustus 1914 raakten de Franse en Duitse troepen vijf-

ten keer met elkaar slaags tussen Longwy, ten zuiden van Aarlen, en Maissin, langs de bovenloop van de Lesse. Het front was die dag dus meer dan honderd kilometer lang. Het gaat om gevechten die door de generale staven bestempeld werden als "ontmoetingsgevechten": beide partijen bewogen naar elkaar toe, maar geen van beide partijen kende de juiste positie van de vijand. Dit maakte de confrontatie alleen maar gewelddadiger.

In de geschiedenisboeken vinden we heel weinig over de Slag om de Grenzen. Hiervoor zijn talloze redenen te noemen. Frankrijk zag de Slag om de Grenzen als de nederlaag van generaal Joffre. België had geen troepen in dit afgelegen strijdtoneel. Duitsland verloor bij de Slag om de Grenzen veel manschappen. Wat nadien vooral bijbleef, was het stilzwijgen over de wandaden van de bezetter ten aanzien van de lokale bevolking en de Franse soldaten die gevangengenomen en geëxecuteerd werden, ondanks de internationale overeenkomsten over het oorlogsrecht.

Sporen van de geschiedenis

Overal in het landschap staan er kruisen. Maak eens een wandeling op deze slagvelden, stel jezelf enkele vragen, ga eens een militaire begraafplaats binnen, buig je eens over een soldatengraf. Of sta even stil bij een monument voor de burgerslachtoffers. Lees de voornamen, kijk naar de leeftijden van de slachtoffers: je zult er stil van worden! Je kunt van nabij kennis maken met de historisch beladen plaatsen door de routes van de Chemins de Mémoire te volgen en zo in het voetspoor te treden van de Slag om de Grenzen van augustus 1914.

CHEMINS DE MEMOIRE

Waar 100 jaar geleden de Eerste Wereldoorlog dood en vernieling zaaide op de velden en in de dorpen, vind je vandaag idyllische landschappen en schilderachtige dorpjes.

Met links en rechts nog de sporen van Franse en Duitse troepen, van veldslagen en van het dagelijkse leven van de burgerbevolking en van de soldaten, kun je de loop van de gebeurtenissen volgen, van Rossignol en Tintigny in België, tot het Val Dunois en het Pays de Spincourt in Frankrijk, via de streek van Longuyon.

Op verschillende plaatsen langs de routes vind je borden met informatie over de streek en haar geschiedenis. In deze brochure en op **WWW.CHEMINSDEMEMOIRE.EU** vind je nog meer informatie over de achtergrond en de gevolgen van dit eerste wereldconflict.

Deze nieuwe routes combineren herdenkingstoerisme met klassiek toerisme. Ze nodigen niet alleen bezoekers, maar ook de inwoners van de betrokken gemeenten uit om over de grens kennis te maken met andere landschappen en ander erfgoed, die zo dichtbij liggen, maar toch nauwelijks gekend zijn.

Met je tablet of smartphone kun je onderweg in real time informatie opvragen. En dankzij de gedetailleerde kaart die je gratis in de toeristische diensten kunt afhalen, zal het gebied waar de Slag om de Grenzen zich in augustus 1914 heeft afgespeeld, geen enkel geheim meer hebben.

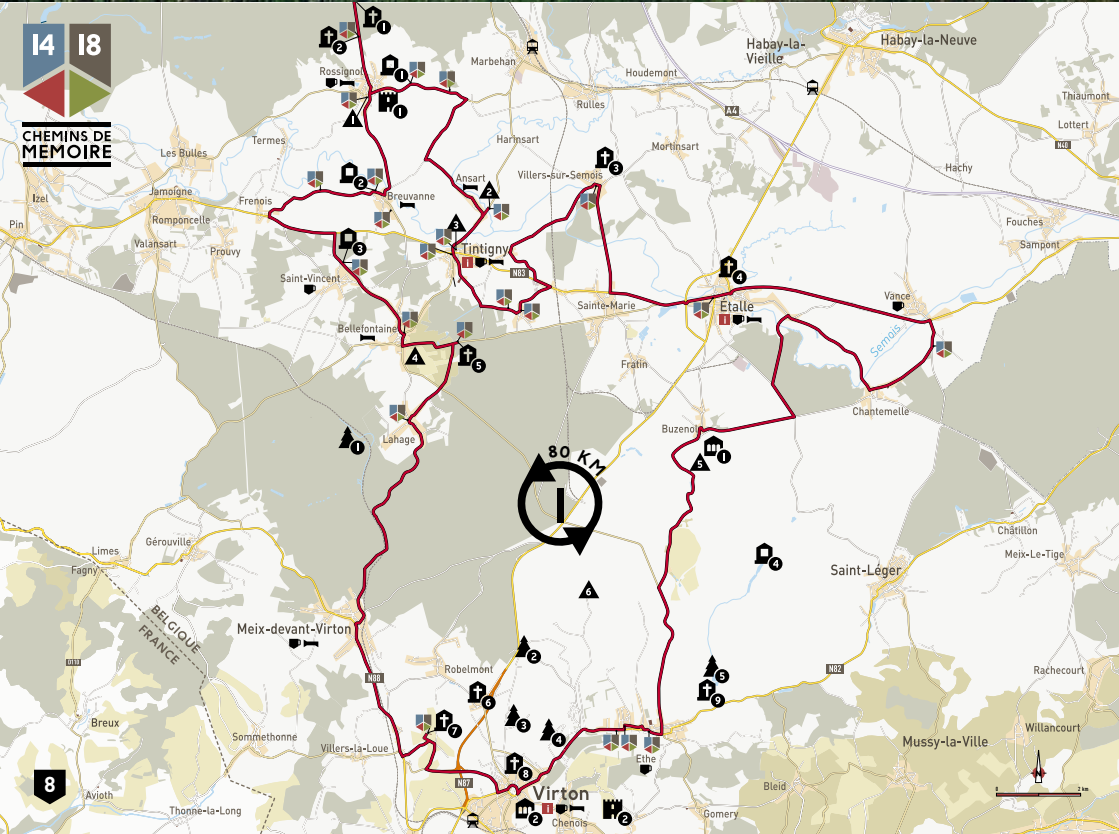

LANGS DE OEVERS ... VAN DE TON TOT DE SEMOIS

De Ton en de Semois hebben tussen de prachtige loofbossen door het landschap van de Gaume vormgegeven, met een opeenvolging van plateaus die zich boven de valleien verheffen: de beroemde cuesta's. De bronnen geven er vorm aan originele kalkafzettingen of "crons". Langs deze aangename tour van een tachtigtal kilometer passeer je de plaatsen waar de troepen bij de Slag om de Grenzen voor het eerst op elkaar zijn gestoten.

KERKHOF VAN HOUDRIGNY

DE KERKHOVEN VAN BELLEVUE EN HOUDRIGNY

In augustus 1914 hebben de Franse en Duitse troepen zeer zwaar gevochten in de streek van Virton. De duizenden doden die in eerste instantie begraven waren in massagraven, werden in 1915 overgebracht naar het kerkhof van Bellevue dat 300 graven van Franse soldaten telt en 330 van Duitse soldaten. In het Franse knekelhuis bevinden zich stoffelijke overschotten van 2.139 onbekende Franse soldaten en in het Duitse knekelhuis van 306 onbekende Duitse soldaten. Vermeldenswaard is ook het graf van de enige vrouw op het kerkhof, een verpleegster.

Het kerkhof van Houdrigny, dat hoger ligt dan het dorp, ligt ook hoger dan het slagveld dat zich uitstrekt van Virton tot aan de hoeve van Bellevue. Als je voor de oriëntatietafel staat, zul je met eigen ogen kunnen vaststellen hoe weinig plekken er hier geschikt zijn om zich te verstoppen voor een vijand die snel uit de bossen komt en zo in de richting van Bellevue trekt. Op heel veel graven staat de vermelding "onbekend", maar een lijst met namen van de overleden soldaten is vereeuwigd op het monument. De Franse soldaten maakten bijna allemaal deel uit van het 117e en 87e infanterieregiment.

LEGENDE

INFOBORD CHEMINS DE MEMOIRE

TOERISTISCHE DIENST

MILITAIRE BEGRAAFPLAATSEN / NECROPOLEN

- 1 Begraafplaats Plateau
- 2 Begraafplaats Orée de la Forêt
- 3 Begraafplaats Villers
- 4 Begraafplaats Etalle
- 5 Begraafplaats Radan
- 6 Begraafplaats Bellevue
- 7 Begraafplaats Houdrigny
- 8 Begraafplaats Virton
- 9 Begraafplaats Vieux-Laclaireau

ERFGOED 14-18

- 1 Voormalige begraafplaats oost
- 2 Voormalige begraafplaats Breuvanne
- 3 Voormalige begraafplaats Saint-Vincent
- 4 De „Beuk van de Huzaar“

MUSEA

- 1 Lapidair Museum en Archeologisch Park
- 2 Museum van de Gaume

FORTEN / KASTELEN

- 1 Kasteel van Rossignol
- 2 Kasteel van Latour

ANDER ERFGOED

- 1 Washuis van Rossignol -
- 2 Beschermd washuis van Ansart
- 3 Beschermd kerk van Tintigny
- 4 Beschermd washuis van Bellefontaine
- 5 Ruïnes van de smidse van Montauban
- 6 Kapel van Bonlieu

NATUURGEBIEDEN

- 1 Beschermd natuurgebied Le Gros Cron de Lahage
- 2 Arboretum van Virton
- 3 Natuurgebied Vierge Jacques
- 4 Vallei van Rabais
- 5 Vallei van Laclaireau

RESTAURANT

HOTEL

STATION

BELLEFONTAINE – SAINT-VINCENT – ROSSIGNOL – TINTIGNY IN HET OOG VAN DE STORM

Kerkhof van Radan in BELLEFONTAINE

We laten Houdrigny en de vallei van de Chevratte achter ons en trekken naar het plateau van Bellefontaine. Op het kerkhof van Radan, dat zich aan het begin van het bos bevindt en dat door de Duitsers is ingericht in mei 1917, vinden we de graven van 527 Franse en 298 Duitse slachtoffers die op 22 augustus 1914 gevallen zijn bij de zware strijd in Bellefontaine. De Fransen wonnen die strijd, maar de overwinning bleek later nutteloos door de tragische nederlaag bij Rossignol.

'Caveau des Fusillés' in ROSSIGNOL

Op deze locatie rusten sinds 1920 de stoffelijke overschotten van 122 inwoners van Rossignol, Breuvanne, Saint-Vincent en Tellancourt, onschuldige burgers die gedeporteerd werden naar Aarlen, waar ze op 26 augustus 1914 gefusilleerd werden.

De kerkhoven Orée de la Forêt en Plateau in ROSSIGNOL

Aan de voet van de Ardennen bevinden zich twee kerkhoven die als rustplaats dienen voor de stoffelijke overschotten van de Franse soldaten die om het leven kwamen tijdens de gevechten op 22 augustus 1914. Op het kerkhof van Orée de la Forêt, dat oorspronkelijk opgevat was als een soort natuurlijke kathedraal, waarbij de bomen symbool stonden voor de zuilen die het bladerdek van het schip moesten ondersteunen, liggen er 2.710 Franse infanteristen begraven, waarvan 2.379 in twee knekelhuizen. Het kerkhof van Plateau, dat een regelmatige zeshoek vormt, telt 681 graven die in de vorm van een cirkel rond een centraal monument liggen.

Monument voor de gefusilleerden van ANSART

Dit kleine mausoleum in witte steen bevindt zich in de weide aan de rand van het dorp, in het gehucht "Les Loynes". Op deze locatie fusilleerden de Duitse troepen op 22 augustus 1914 45 inwoners van Tintigny. In het midden ondersteunen twee gekartelde zuilen een koepel. De namen van de slachtoffers staan vermeld op de twee zijpanelen.

Monument voor de doden van TINTIGNY

Dit monument, dat in de voet van de beschermde kerk is ingewerkt, herdenkt de inwoners van Tintigny die slachtoffer van de Eerste Wereldoorlog geworden zijn. We vinden er de namen van 46 burgers die door de Duitsers gefusilleerd zijn in augustus 1914, van drie soldaten die gestorven zijn voor het vaderland, van vier personen die weggevoerd zijn en van de broers Louis en Anthony Collard. Zij zaten allebei in het verzet, waren lid van het netwerk "La Dame Blanche" en werden op 18 juli 1918 in fort La Chartreuse in Luik gefusilleerd.

OVERIGE BEZIENSWAARDIGHEDEN

BUZENOL – Montauban

De prestigieuze site van Montauban is beschermd als "uitzonderlijk Waals erfgoed". Op deze locatie, die al sinds eeuwen als schuilplaats wordt gebruikt, omringen vestingmuren als een gordel de ruïnes van een slottoren uit de vroege middeleeuwen. Die slottoren behoorde volgens de legende van de Ardennen toe aan de Vier Heemskinderen die in opstand waren gekomen tegen Karel de Grote. In het stenenmuseum bevinden zich de bas-reliëfs uit de Gallo-Romeinse tijd die op die locatie zijn gevonden.

LAHAGE – Le Gros Cron

De "Gros Cron" in Lahage, die ook gekend is als "La Cranière", is één van de mooiste voorbeelden van kalktufsteen in Belgisch-Lotharingen. Deze rots bevindt zich op de rechteroever van de Chevratte in een bosrijke omgeving en is gevormd uit een dorre rots die bedekt is met een bed van blauwgras (*Sesleria caerulea*).

ROSSIGNOL – "In de voetsporen van 14 - 18"

Aan de interactieve paal die dicht bij de kerk staat begint een didactisch parcours met 22 borden. Het parcours brengt je langs verschillende locaties die herinneren aan de geschiedenis van dit dorp dat zwaar onder de Eerste Wereldoorlog geleden heeft. Er zijn twee routes beschikbaar, één van 7 km en één van 9 km. (www.surlestracesde14-18.eu)

VIRTON – Musée Gaumais

Archeologie, industriële kunst, etnografie, schone kunsten, gebruiken en uitingen van geloof, ... je vindt het allemaal in het gewezen klooster van de Recolletten. Bijzonder boeiend is het gedeelte dat gewijd is aan sprookjes en legendes. Er is ook een ruimte gewijd aan dokter Albert Hustin, afkomstig uit deze streek, die een antistollingsmiddel ontdekte en zo een pionier van de bloedtransfusies werd.

VIRTON – Arboretum

Esdoorn, es, eik, kerselaar, watercypres, Kaukasische zeldkova ... namen die als muziek in de oren klinken, maar kun je ze allemaal van elkaar onderscheiden? Nee? Dan moet je zeker een bezoek brengen aan het arboretum in Virton. Je vindt er op dit ogenblik een veertigtal houtsoorten waarvan een dertigtal geïdentificeerd is. Naast de aanvankelijke exotische soorten is een aantal inheemse boomsoorten daar op eigen initiatief beginnen groeien.

VIRTON – Herdenkingsroute

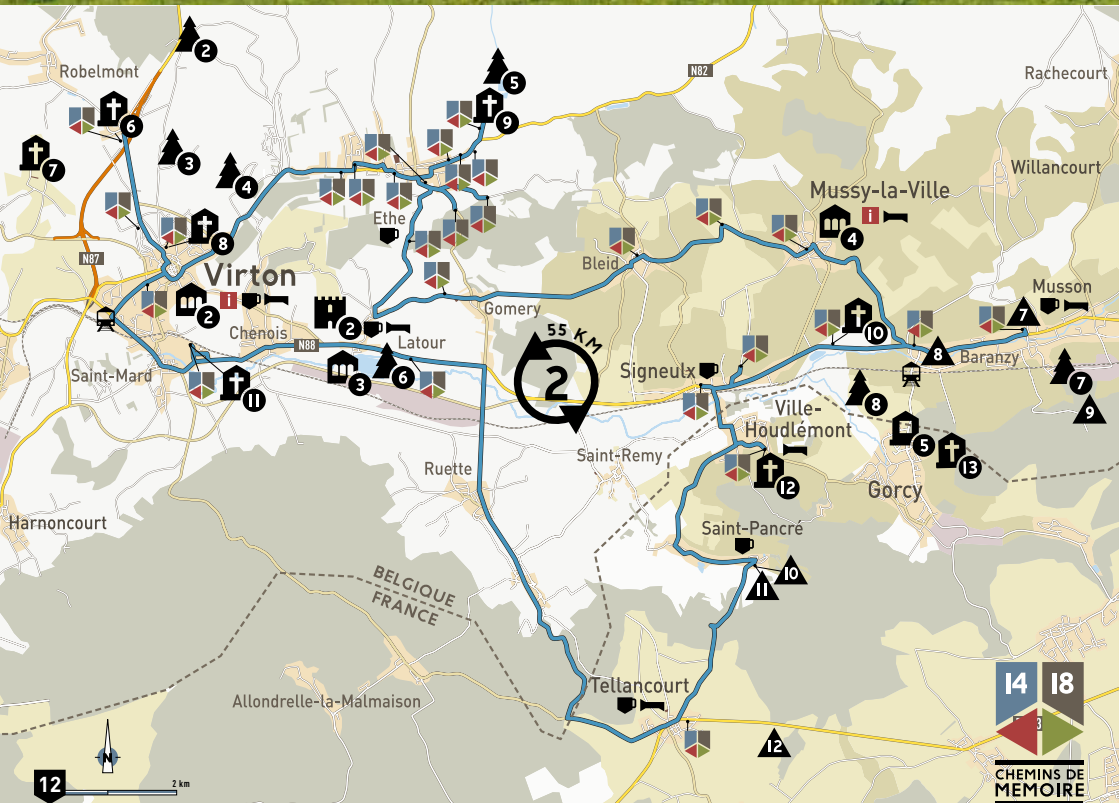
In het centrum van Virton leidt een wandelroute van ongeveer 4 km, voor iedereen toegankelijk, langs verschillende oorlogsmonumenten. Bij deze locaties kun je, dankzij de meertalige software "iBeaken", QR-codes scannen, die een klein audiobericht of een kleine videosequentie op je smartphone weergeven.

IN EN OM DE GAUME EN LONGUYON

Deze streek werd vooral getroffen door de gevechten in Ethe en in Baranzy. In dit bosrijke en glooiende landschap steken we de grens over en volgen we de sporen van de soldaten en van de burgerbevolking, want ook zij zijn niet gespaard gebleven tijdens deze conflicten. In deze typische Lotharingse gehuchten en dorpjes kun je veel bijzondere boerderijen en kerken bewonderen. Stuk voor stuk architecturale pareltjes en plaatsen waar de herinnering aan de Eerste Wereldoorlog nog duidelijk leeft.

ETHE EN LATOUR

Het dorpje Ethe werd het tragische toneel van één van de meest bloedige veldslagen van 22 augustus 1914. Een Franse divisie zat geblokkeerd in het dorpje en werd er met de vijand geconfronteerd, die met een divisie naderde vanuit het noorden en met een andere vanuit het oosten. Om te ontsnappen aan een omsingeling vluchtten de Fransen gedurende de nacht het dorp uit. Maar in Ethe, Gomery en Latour werden er vervolgens 300 burgers en evenveel Franse krijgsgevangenen geëxecuteerd. Talloze monumenten herinneren nog steeds aan die dag.

Het "Musée des Guerres en Gaume" in Latour houdt de herinnering levendig van de gesneuvelde militairen, maar ook van de burgerslachtoffers die in augustus 1914 en tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn gevallen. Je vindt in het museum voorwerpen, uniformen en oude documenten die in de streek gevonden werden of die families van overledenen aan het museum geschenken hebben.

LEGENDE

- INFOBORD CHEMINS DE MEMOIRE**
- TOERISTISCHE DIENST**
- MILITAIRE BEGRAAFPLAATSEN / NECROPOLLEN**
 - 6 Begraafplaats Bellevue
 - 7 Begraafplaats Houdrigny
 - 8 Begraafplaats Virton
 - 9 Begraafplaats Vieux-Laclaireau
 - 10 Frans-Duitse begraafplaats
 - 11 Begraafplaats Saint-Mard
 - 12 Begraafplaats Ville d'Houdlémont
 - 13 Begraafplaats Gorcy
- ERFGOED 14-18**
 - 5 Graf van de zoon van Maarschalk Foch
- MUSEA**
 - 2 Museum van de Gaume
 - 3 Museum van Latour
 - 4 Museum van Mussy-la-Ville
- FORTEN / KASTELEN**
 - 2 Kasteel van Latour

- ANDER ERFGOED**
 - 7 Beschermde gerechtskruis
 - 8 Grensoverschrijdend pad van de ijzermijnen
 - 9 Gedenksteen van Guy de Larigaudie
 - 10 Grensoverschrijdend pad van de ijzermijnen
 - 11 Maison Forte Toren
 - 12 Kapel van Tellancourt
- NATUURGEBIEDEN**
 - 2 Arboretum van Virton
 - 3 Natuurgebied Vierge Jacques
 - 4 Vallei van Rabais
 - 5 Vallei van Laclaireau
 - 6 Visvijvers van Latour
 - 7 Natuurreservaat „L'Ancien Crassier“
 - 8 Moeras van Cussignière

RESTAURANT

HOTEL

STATION

VAN MUSSON TOT TELLANCOURT....

Marcel Roche, een kunstenaar uit Orléans, is gekend omdat hij in de Eerste Wereldoorlog strijd heeft geleverd met een potlood in de hand door scènes uit het dagelijkse leven vast te leggen in schetsen. Hij is de auteur van de tekst "22 augustus 1914", opgelucht met gouaches. Hij heeft ook samengewerkt met de Amerikaanse soldaat Otis Olfield die instond voor de kalligrafie en voor het inbinden van zijn werk.

Roche vertelt het verhaal van de vorderingen die zijn 131e infanterieregiment maakte tot aan het front in Baranzay, waarbij ze onder andere onder vijandelijk vuur door de grensdorpen Tellancourt, Saint-Pancré en Signeulx trokken. Deze veldslag was voor de soldaten uit beide kampen verschrikkelijk, maar die afschuwelijke dagen in de zomer van 1914 hebben toch vooral de burgerbevolking getroffen.

De sporen van dat pijnlijke verleden zijn in het bijzonder nog aanwezig in Tellancourt en aan de Onze-Lieve-Vrouw-kerk van Walcourt (ook

"Sainte-Fine" genaamd). Abt Vital Alexandre, priester van Mussy-la-Ville, die zich had aangeboden om zijn parochianen te beschermen, werd er zwaar mishandeld en uiteindelijk gefusilleerd.

Andere dakloze gezinnen werden ondergebracht in naburige dorpen. Sommige inwoners zijn via het ondergrondse netwerk van de mijn van Grand-Bois naar Frankrijk kunnen vluchten. De hulp voor de bevolking kwam op gang: de vrouwen in het dorp hebben aan de kinderen "oorlogsoep" uitgedeeld op initiatief van Léon Thiry, directeur van de fabriek van Halanzy.

De slachtoffers die de brandstichtingen in de dorpen overleefd hadden, konden gehuisvest worden in kleine woningen met twee kamertjes, "américaines" genoemd, gefinancierd door schenkers in de Verenigde Staten en opgetrokken met materialen van de ruïnes.

Met het oog op de heropbouw werden er rails aangelegd in de hoofdstraat van de dorpen. Industriële wagentjes vervoerden er stenen en timmerhout.

De glasramen in de kerk van Musson, die door familieleden van krijgsgevangenen en van gedeporteerden geschonken zijn, vertellen over de dagen na 22 augustus.

OVERIGE BEZIENSWAARDIGHEDEN

LATOIR – Museum Baillet-Latour

De twee musea in Latour zijn het Museum van de oorlogen in de Gaume en het museum Baillet Latour. Dit laatste vertelt het leven van graaf Henri de Baillet Latour, die in de jaren twintig voorzitter van het Olympisch Internationaal Comité was. Het focust op het Fonds Baillet-Latour, dat door zijn nakomelingen is opgericht en dat gewijd is aan de wetenschappelijke vooruitgang. Vier zalen werden volledig omgevormd en bevatten nu onuitgegeven documenten.

VIRTON – Vallei van Rabais

Deze vallei bevindt zich op 2 km van Virton. De uitgestrekte bossen in de omgeving zijn ideaal voor lange wandelingen en mountainbiketochten. Het is een groen pareltje dat door zijn combinatie van logiesmogelijkheden, sportinfrastructuur en tal van ontspanningsmogelijkheden uitnodigt om tot rust te komen.

GOMERY – BLEID

Deze twee gemeenten, die ook te lijden hadden onder de gebeurtenissen in augustus 1914, zijn gekend omwille van hun kastelen, die in privé-handen zijn. Het kasteel van Bleid was de residentie van de schrijver Adrien de Prémont. Dat van Gomery was de residentie van Gaston de Gerlache de Gomery, de zoon van Adrien de Gerlache, de Belg die Antarctica verkende.

MUSSON en MUSSY-LA-VILLE

Mussy-la-Ville is het geboortedorp van Etienne Lenoir, de uitvinder van de verbrandingsmotor. Een model van die uitvinding is nog steeds te zien in het lokale museum. In Musson kun je eens gaan kijken voor de oude poort van het kerkhof dat een gedenkplaats voor de overledenen is geworden. Je treft er het Kruis van de Rechtvaardigheid aan, een stille getuige van het feit dat de stad in de middeleeuwen in het charter van Beaumont haar stadsrechten kreeg.

Le Chemin Transfrontalier des Mines de Fer

Een van de typische geërodeerde heuvels in de Lorraine – ook wel Cuesta's genoemd – , de Cuesta Bajocienne, bevat veel ijzererts en heeft in de regio gezorgd voor een bloei van de staalindustrie. Als je de Chemin Transfrontalier des Mines de Fer volgt, dan ontdek je de mijn van Halanzy-Musson, de slakkenberg van Palg , de moerassen in Cussign re, de fabriek in Gorcy, de wastunnel in Ville-Houdl mont, de mooie gemeente Saint-Pancr  met haar gerestaureerde erfgoed. (www.chemin-des-mines.eu)

Necropolissen en erfgoed

De Franse militaire kerkhoven in Baranzay, Ville-Houdl mont en Gorcy voeren ons terug naar de Eerste Wereldoorlog. Ze nodigen uit om even na te denken, zoals bij het grafmonument van Guy de Larigaudie, bezieler van de Franse scouts en schrijver, die op 11 mei 1940 in Musson samen met zijn kameraden stierf bij de tweede Duitse invasie. In Ville-Houdl mont stoot je op een opmerkelijk patrimonium, dat soms, zoals de kerk Saint-Denis, verscholen ligt in het bos.

DE STREEK VAN DE CHIERS, DE CRUSNES EN SPINCOURT

De legers raakten slaags van Grand-Champ tot aan de Maas. Er waren voortdurend vuurgevechten, waarbij de heuvelachtige en bosrijke omgeving gebruikt werd om zich strategisch op te stellen en de vijand binnen schietsafstand te houden. Er blijven nog maar weinig sporen over van die confrontaties. De dorpen zijn heropgebouwd en de natuur heeft zich hersteld. Laat je hier verrassen door onverwachte landschappen langs de beide rivieren, met een zeer gevarieerde fauna en flora en charmante dorpjes, typisch voor Lotharingen, waar de gebeurtenissen van de zomer van 1914 wel nog in het geheugen verder leven.

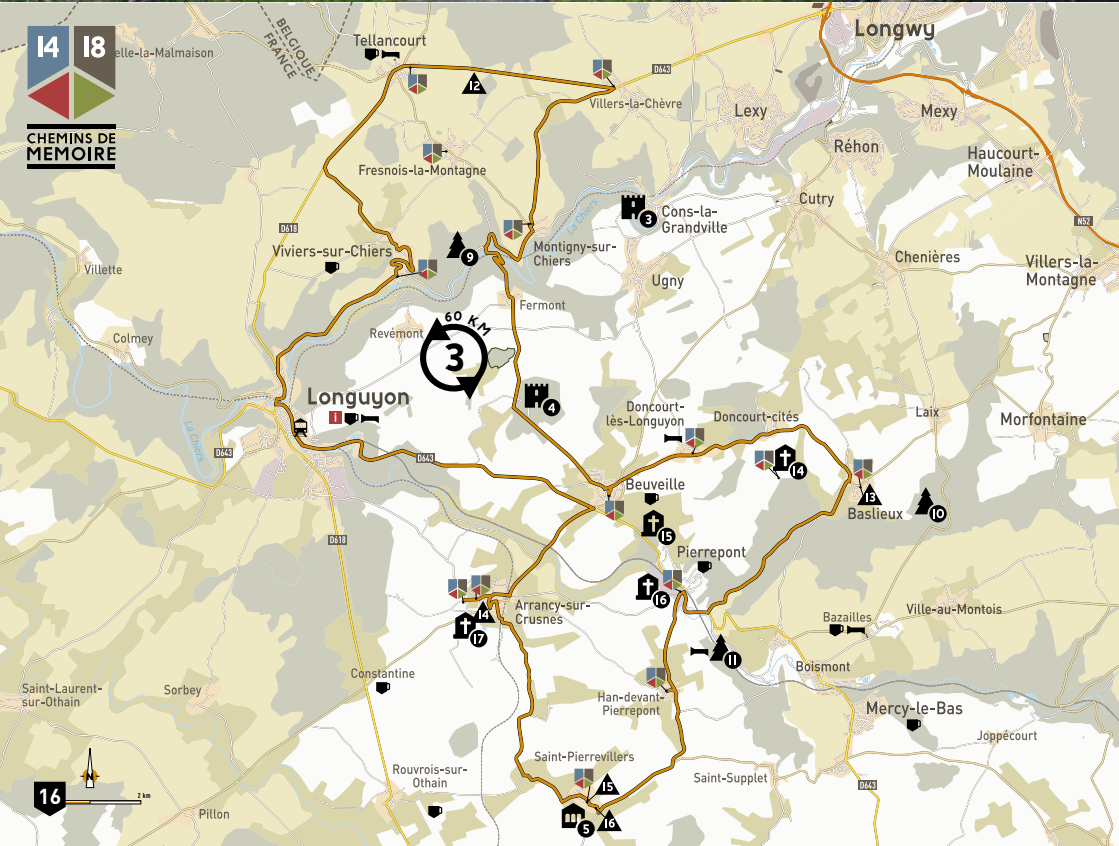
MILITAIRE KERKHOF VAN ARRANCY-SUR-CRUSNES

DE SLAG VAN ARRANCY-SUR- CRUSNES

Op 23 augustus 1914 wordt het dorpje Arrancy-sur-Crusnes, dat zich geografisch gezien op een heel bijzondere locatie bevindt, omsingeld door Duitse troepen die de Franse regimenten ertoe dwongen zich stapsgewijs terug te trekken in de richting van Constantine. De 12e divisie reserve-infanterie onder leiding van generaal Herr positioneerde zich defensief en op 24 augustus bij dageraad vielen de Duitse troepen het dorp aan, gesteund door zwaar artillerievuur.

Een Frans soldaat vertelde hierover: «Van bij de dageraad kwamen wij zwaar onder vuur te liggen en we leden heel zware verliezen.»

Na zware gevechten van man tot man trokken de Duitse troepen omstreeks het middaguur het dorp Arrancy-sur-Crusnes binnen. Aan het eind van deze verschrikkelijke dag vielen er in totaal ongeveer 700 doden te betreuren. Om 13 uur werd het bevel om terug te plooiën gegeven en de confrontaties verplaatsten zich naar het zuiden. Een monument midden in de velden herinnert vandaag nog aan die slag. Meer dan 250 Franse soldaten hebben hun laatste rustplaats op de militaire begraafplaats.

LEGENDE

INFOBORD CHEMINS DE MEMOIRE

TOERISTISCHE DIENST

MILITAIRE BEGRAAFPLAATSEN / NECROPOLEN

- 14 Nationale necropool Grand Champ
- 15 Duitse necropool
- 16 Nationale necropool Pierrepont
- 17 Begraafplaats Arrancy-sur-Crusnes

MUSEA

- 5 Museum van de versterkte kerken in de Maasstreek

FORTEN / KASTELEN

- 3 Kasteel van Cons-la-Grandville
- 4 Fort van Fermont

ANDER ERFGOED

- 12 Kapel van Tellancourt
- 13 Versterkte kerk uit de 16de eeuw in Baslieux
- 14 Washuis in Arrancy-sur-Crusnes
- 15 Versterkte kerk Saint-Rémy uit de 12de eeuw
- 16 Washuis in Saint-Pierrebilliers

NATUURGEBIEDEN

- 9 Vallei van de Chiers
- 10 Vallei van de Nanhol
- 11 Vallei van Crusnes – Domaine du Moulin neuf

RESTAURANT

HOTEL

STATION

DE SLAG VAN BEUVEILLE- DONCOURT-BASLIEUX-PIERREPONT

NECROPOOL VAN GRAND-CHAMP

Op 22 augustus werd er overal fel strijd geleverd. Het 151e infanterieregiment stuurde het 1e bataljon naar het bos van Doncourt. Het 3e bataljon werd naar het bos van Goémont en het bos van Grand-Champ gestuurd. Het 151e regiment moest zelf alleen het hoofd bieden aan drie Duitse infanterieregimenten. Het 162e infanterieregiment kwam later het 151e regiment bijstaan en positioneerde zich tussen Pierrepont en het bos van Grand-Champ. Tijdens een gedeelte van de ochtend losten beide kampen schoten in elkaars richting zonder dat dit veel resultaten opleverde. Er werd alleen belet dat een Duitse colonne er in slaagde om het bos van Doncourt langs het zuiden

te verlaten. Ondanks de ruggensteun van hun kanonnen kwamen de vijandelijke troepen niet echt verder: de infanteristen raakten door hun voorraad munitie, de houwitsers schoten op hun eigen linies en veroorzaakten zo enorme verliezen. De Duitsers slaagden er niettemin in om de noordelijke rand van het bos van Grand-Champ in te nemen. Op het einde van de namiddag gooide de zware artillerie zich in de strijd. De Franse kanonnières losten hun schoten vanuit Beuveille en de Duitse kanonnières beantwoordden dit vuur vanuit Jalaumont. De Franse soldaten bezetten het bos van Goémont en het westelijke deel van het bos van Grand-Champ. Op het eind van de namiddag plooiden de Duitse troepen zich terug op de plateaus van Laix en Baslieux, terwijl de Franse troepen zich terugtrokken naar de Maas.

De balans van deze slag was ongezien. Alleen al op de vlakte van Grand-Champ sneuvelden 800 Franse soldaten. Meer dan 200 van deze soldaten liggen begraven in de huidige necropolis. In Pierrepont getuigen twee kerkhoven, een Frans en een Duits, van de moordende waanzin van de Eerste Wereldoorlog.

NATIONALE NECROPOOL VAN PIERREPONT

OVERIGE BEZIENSWAARDIGHEDEN

Vallei van de Chiers

De route van Cons-La-Grandville over Montigny en Viviers-sur-Chiers naar Longuyon leidt je langs de oevers van de Chiers door een typische landelijke omgeving en door karaktervolle dorpen.

Fort van FERMONT

Als je van Montigny-sur-Chiers naar Fermont gaat, kun je daar de grote artilleriewerken bezoeken die er tussen 1928 en 1940 gebouwd werden in het kader van de Maginotlijn. Een reis doorheen de tijd van twee uur, leidt je rond in het centrum van dit goed bewaarde fort. In de weekends, op feestdagen en in juli en augustus dagelijks geopend van 14 uur tot 16.30 uur. Meer informatie bij de toeristische dienst (+33 3 82 26 44 37).

FRESNOIS-LA-MONTAGNE

Fresnois-la-Montagne is een karaktervol dorp waarvan de kern als historisch erfgoed is beschermd omwille van de prachtige kerk uit de twaalfde eeuw en het aanpalende knekelhuis op de place d'Orval. In de rue de la Huilière nr. 12 herinneren een herdenkingsplaat en een informatiebord aan de pijnlijke Duitse bezetting.

Vallei van de Nanhol

De Nanhol, een bijrivier van de Crusnes, meandert door het kalkplateau van Briey en loopt onder andere door het dorpje Baslieux. Tijdens een betoverende wandeling door de vallei, die ondertussen beschermd is als "natuurgebied met fauna en flora van uitzonderlijk belang", kun je verschillende zeldzame soorten tegenkomen (orchideeën, vlinders, amfibieën, enz.) Meer informatie op het gemeentehuis (+33 3 82 89 80 32).

Kerk van SAINT-PIERREVILLERS

De versterkte kerk van Saint-Rémy (twaalfde tot vijftiende eeuw) bevat een aantal opmerkelijke verdedigingselementen zoals weererkers. Ze is in 1912 beschermd als historisch erfgoed en ze beschikt over een inklapbare unieke trap die de enige toegang is tot de refuge. Deze trap bestaat uit houten treden die gedemonteerd kunnen worden. De kerk bevat een museumruimte die gewijd is aan de versterkte kerken in de Maasstreek.

Wasfontein van ARRANCY-SUR-CRUSNES

Het complex bestaat uit een gebouw uit het begin van de twintigste eeuw dat aan de buitenzijde drie portalen bevat, en een drenkplaats waar 200 koeien kwamen drinken. Het water is afkomstig van een bron in de pastorie. Het overvloedige water van de bekkens loopt naar de drenkplaats en vervolgens naar een bekken waarin de paarden kunnen baden.

VALLEI VAN DE CHIERS

FORT VAN FERMONT

FRESNOIS-LA-MONTAGNE

VALLEI VAN DE NANHOL

SAINT-PIERREVILLERS

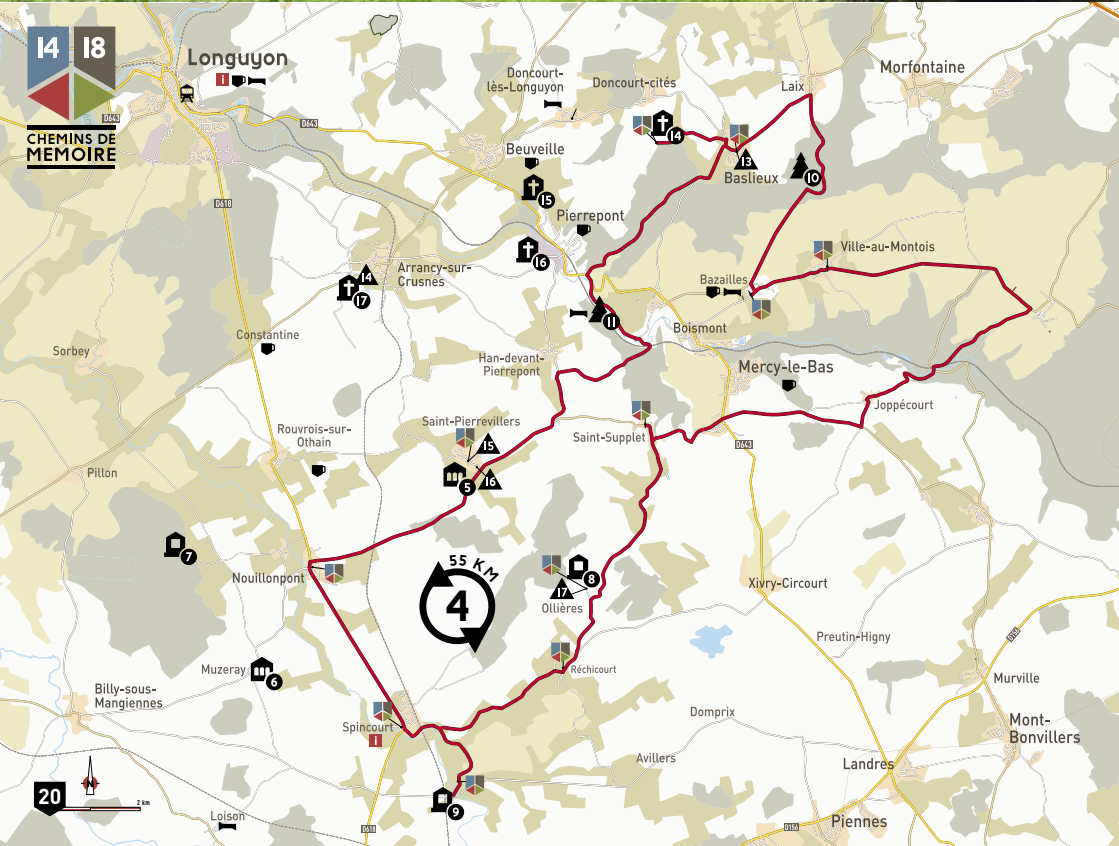

WASFONTAIN

TUSSEN LONGUYON EN SPINCOURT

De Franse en Duitse necropolissen die in deze getroffen dorpen verspreid liggen, getuigen nog altijd van het onmetelijke menselijke leed tijdens de Eerste Wereldoorlog. Op 10 augustus 1914 werd Bazailles in brand gestoken. Terwijl het front zich verplaatst naar het plateau van Baslieux, richt de Duitse artillerie zijn geschut op Fillières en Ville-au-Montois. Hoewel er geen zichtbare sporen meer te zien zijn van die sombere dagen, blijven ze wel nog steeds in het geheugen hangen. Vandaag vind je hier een schilderachtig landschap en een onverwacht historische patrimonium.

DE SLAG VAN FILLIERES-JOPPECOURT- VILLE-AU-MONTOIS

Getuigenis van soldaat Berty (verschenen in: Bulletin de l'Amicale des Anciens combattants des 155e et 355e RI, nr. 231):

«Op 22 augustus bij dageraad [...] had mijn compagnie, beschermd door de artillerie, op de weg van Joppécourt naar Fillières, recht tegenover het dorpje Ville-au-Montois post gevat. Ik ben verbindingsagent [...]. Ik zie heel duidelijk de kleine groepjes Duitsers in gevechtsstelling [...] die bij elke beweging verwelkomd worden door onze artillerie die prachtig werk levert. De vijandelijke artillerie positioneert zich dan rechts van Fillières. Onze waarnemer [...] wacht op hun eerste salvo. [...] Hij laat obussen afvuren op 1700 meter. [...] Op minder dan één minuut tijd valt de Duitse artillerie uiteen, [...] de kanonnen zwijgen. Het werk gaat verder. De twee klokkentorens in de verte (Ville-au-Montois en Fillières), die de Duitsers als uitkijkpost gebruikten, werden onthoofd en in brand gestoken. [...] Spijtig genoeg waren er geen obussen meer en de Duitse infanterie bleef maar oprukken. [...] De Duitsers hadden het kerkhof van Joppécourt bereikt en wij kregen het bevel om ons terug te trekken. We waren heel triest en we werden nadien zwaar berispt omdat we wilden blijven vechten...»

LEGENDE

- INFOBORD CHEMINS DE MEMOIRE
- TOERISTISCHE DIENST
- MILITAIRE BEGRAAFPLAATSEN / NECROPOLLEN
 - 14 Nationale necropool Grand Champ
 - 15 Duitse necropool
 - 16 Nationale necropool Pierrepont
 - 17 Begraafplaats Arrancy-sur-Crusnes
- ERFGOED 14-18
 - 7 Site van het kanon
 - 8 Frans-Duitse gedenksteen
 - 9 Gedenksteen voor luitenant Lévy Fleur
- MUSEA
 - 5 Museum van de versterkte kerken in de Maasstreek
 - 6 Museumcomplex CRECCHIO

- ANDER ERFGOED
 - 13 Versterkte kerk uit de 16de eeuw in Baslieux
 - 14 Washuis in Arrancy-sur-Crusnes
 - 15 Versterkte kerk Saint-Rémy uit de 12de eeuw
 - 16 Washuis in Saint-Pierrewillers
 - 17 Washuis in Ollières
- NATUURGEBIEDEN
 - 10 Vallei van de Nanhöl
 - 11 Vallei van Crusnes – Domaine du Moulin Neuf
- RESTAURANT
- HOTEL
- STATION

HET LEVEN VAN DE BURGERBEVOLKING IN AUGUSTUS 1914

Georges Caquard, een inwoner van Haucourt-la-Rigole, getuigt over de eerste uren van de Eerste Wereldoorlog:

"Ik was zestien toen de Duitsers op 10 augustus Haucourt bereikten. Dat was na de slag van Mangiennes. Ze hadden hun paarden in alle schuren en stallen geplaatst en in de nacht van 11 op 12 augustus zijn ze in alle stilte opnieuw vertrokken.

Tot 22 augustus zagen we soms Franse en soms Duitse patrouilles voorbijkomen. Er werd strijd geleverd tussen Haucourt en Avillers. Een luitenant was met twee of drie manschappen gepasseerd. Zijn paard is alleen teruggekomen. De luitenant was om het leven gekomen en hij werd begraven in Domprix.

KERK VAN HAUCOURT

Op het einde van de namiddag van 21 augustus brachten Franse soldaten die uit Joppécourt kwamen waar er gevochten was, gewonden over naar de kerk van Haucourt. 's Nachts overleden er enkele jagers te voet en zij werden tot het einde van de oorlog vlakbij de kerk begraven.

De gewonden waren in afwachting van hun evacuatie overgebracht naar de klaslokalen. Er stonden zeven karren, twee voor Saint-Pierreillers en vijf andere voor Pierrepont. Wij hebben de gewonden op de karren gelegd om ze naar Étain te brengen. Dat was in de nacht op 23 augustus omstreeks 3 uur 's ochtends. [...]

Toen we op 24 augustus net iets wilden eten, kwamen er twee ulanen aangereden, dus we zijn zo snel mogelijk vertrokken naar Réchicourt en later naar Spincourt. Vervolgens zijn we via Vaudoncourt in de richting van Étain getrokken. [...] Omstreeks 13 uur zijn er Duitse obussen op het station van Étain gevallen. We zijn de weg naar Verdun ingeslagen en op 25 augustus zijn we de weg naar Parijs ingeslagen.

[...] We zijn verder blijven trekken; zo hebben we ons van hoeve naar hoeve verplaatst. [...] We hadden helemaal geen nieuws van onze familie."

OVERIGE BEZIENSWAARDIGHEDEN

SAINT-SUPPLET

De kerk Saint-Supplet, die in de vijftiende eeuw is gebouwd en een rijke schat aan meubelen herbergt, torent uit boven het dorp. Hier ligt het kerkhof nog rond de kerk. Je kunt hier kennismaken met de geschiedenis van dit charmante dorpje door een parcours te volgen met borden met foto's van vroeger en nu. In datzelfde dorpje Saint-Supplet vind je ook het huis van generaal Guinot, de man achter het plan van de ondergrondse netwerken die Verdun beschermd hebben tijdens het Duitse offensief in 1916.

Museumruimte

Langs de noordelijke oever van de Woëvre staat de meest typische versterkte kerk van de Franse Maasstreek, met in het refugium boven het schip een museumruimte. Aan de hand van maquettes, documenten en wapenarij uit de Middeleeuwen kom je er meer te weten over de talloze indrukwekkende versterkte kerken in deze regio.

Watertoren van MUZERAY

De watertoren van Muzeray, die in 1915 door de Duitsers is gebouwd, moest instaan voor de watervoorziening van de Duitse bezetter. Na de oorlog heeft de bevolking hem niet onderhouden omdat ze zich liever bevoorraden aan de bronnen. Het duurde nog tot 1966 vooraleer Muzeray stromend water kreeg.

Wasplaats van OLLIERES

Net zoals de kerk en het gemeentehuis is ook deze wasplaats uit de negentiende eeuw aangepast aan het kleine aantal inwoners van deze gemeente. In de wasplaats stroomt het ijzerhoudende water uit de bron van de Meaupré. Voor het dorp aangesloten was op het leidingwaternetwerk konden de vrouwen elkaar hier ontmoeten en nieuwtjes uitwisselen.

Domaine du Moulin Neuf

Als je Longuyon in zuidelijke richting verlaat, kom je via het mooie dorpje Han-devant-Pierrepont in de streek van Spincourt terecht. De vijvers van de Moulin Neuf in Boismont zijn zeker een bezoekje waard. Het is een idyllisch kader waar je, omringd door de natuur, kunt vissen, wandelen en je herbronnen. De eigenaars zorgen voor een warm onthaal in hun comfortabele chambre d'hôtes (+33 3 82 89 71 59).

SAINT-SUPPLET

MUSEUM

WATERTOREN VAN MUZERAY

WASPLAATS VAN OLLIERES

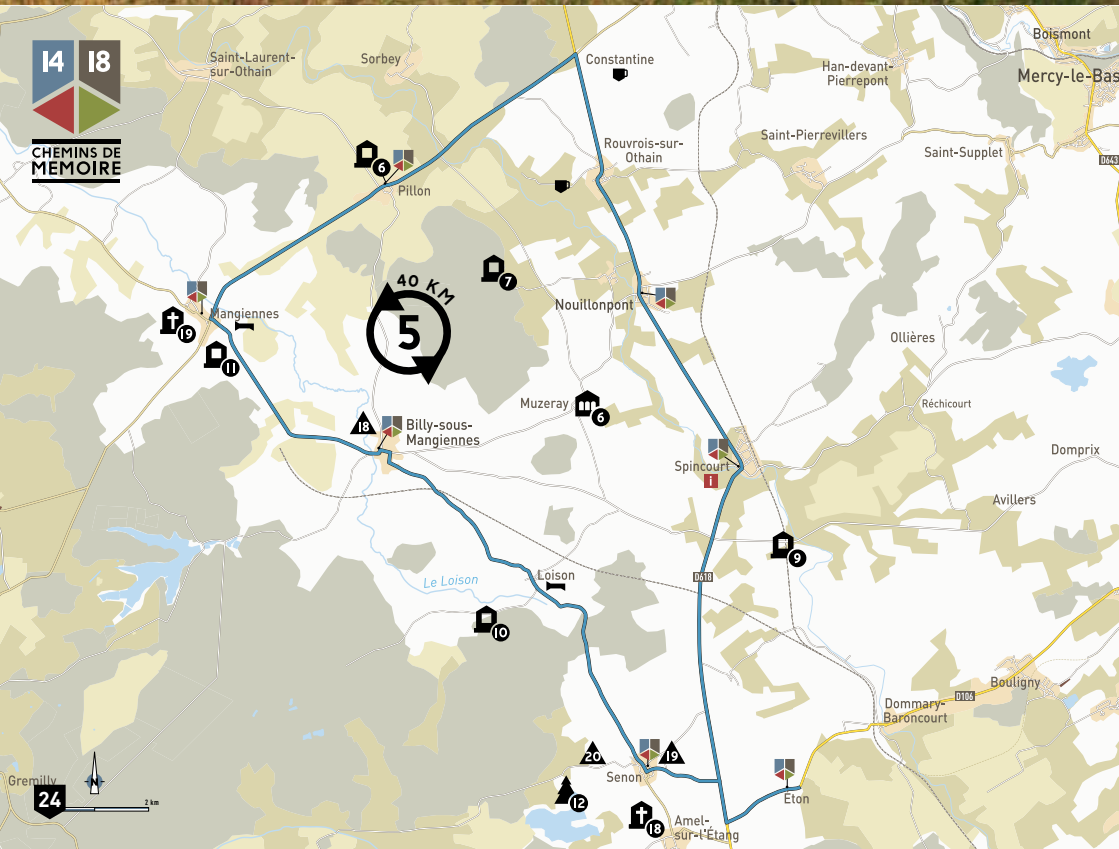

DOMAINE DU MOULIN NEUF

IN EN OM SPINCOURT

In de streek van Spincourt zijn de eerste weken die volgden op 3 augustus 1914, de datum van de oorlogsverklaring, in te delen in meerdere fasen. Nadat Duitse troepen verslagen waren voor Mangiennes en zich terugtrokken naar het noorden, botsten de legers op 20 augustus frontaal op elkaar. Deze fase liep door tot 25 augustus, wanneer de Franse troepen zich massaal terugtrokken in de richting van Verdun.

DE SLAG VAN SPINCOURT

Op 24 augustus stond de streek van Spincourt in vuur en vlam door de aanval op Arrancy en de omliggende dorpen, die in handen waren van de 12e infanteriedivisie. Omstreeks 13 uur haalden de Duitse troepen het van het Franse verzet en de 12e infanteriedivisie trok zich terug naar Pilon. Omstreeks de middag werd de 42e infanteriedivisie, die zich op het front van Nouillonpont-Spincourt bevond, aangevallen. Zij kreeg omstreeks 16 uur het bevel om zich terug te trekken naar Nouillonpont. De 54e reservedivisie bewaakte overigens de as Spincourt - Gouraincourt terwijl de 67e reservedivisie steun zocht bij het front .ton-Rouvres. Door de druk en onder de beschietingen door de zware Duitse artillerie trokken de Franse divisies zich terug en op 25 augustus bevond het voltallige derde Franse leger zich achter de Loison. Op 26 augustus trok dit leger zich op bevel van de generale staf terug op de heuvels langs de Maas. Hierdoor liet zij het gehele kanton Spincourt voor een periode van meer dan vier jaar over aan de Duitsers.

LEGENDE

INFOBORD CHEMINS DE MEMOIRE

TOERISTISCHE DIENST

MILITAIRE BEGRAAFPLAATSEN / NECROPOLEN
18 Frans-Duitse begraafplaats
19 Begraafplaats Saint-Mard

ERFGOED 14-18
6 Gedenksteen voor Abt Boudewijn
7 Site van het kanon
9 Gedenksteen voor luitenant Lévy Fleur
10 Kamp Marguerre
11 Gedenksteen voor het 130ste Infanterieregiment

MUSEA
6 Museumcomplex CRECCHIO

ANDER ERFGOED
18 Washuis in Billy-sous-Mangiennes
19 Beschermde kerk Saint-Léonard
20 Gallo-Romeinse site

NATUURGEBIEDEN
12 Natuurreservaat van Amel-sur-l'Etang

RESTAURANT

HOTEL

STATION

IN DE RAND VAN DE SLAG VAN ETAIN: ETON IN BRAND GESTOKEN EN HEROPGEBOUWD

Éton bevond zich – net zoals de hele streeks van de Woëvre – van bij het begin van de Eerste Wereldoorlog in frontlinie en werd door de Duitsers op 24 augustus 1914 in brand gestoken en compleet vernield. Op het einde van de oorlog stond er nog één enkel gebouw recht, de 128 andere gebouwen waren één puinhoop en alleen nog goed voor de sloop. De afbraak begon in juli 1919. Architect Paul Noulain-Lespès kreeg de opdracht voor de heropbouw. Hij vestigde zich in 1921 in Éton. Van zijn hand is de bijzondere architectuur van het dorp met zijn wolfsdaken, erkers, piramidedaken en luifels. De architect is erin geslaagd om de eigenaars ervan te overtuigen dat ze de gebouwen voor landbouwdoeleinden

ETON HEROPGEBOUWD

moesten scheiden van hun woningen, die daardoor minder krap en luchtiger werden. Die nieuwe vorm van stedenbouw op het platteland was op dat ogenblik zeker de meest originele aanpak in de hele streek.

HET KERKHOF VAN AMEL-SUR-L'ETANG

KERKHOF VAN AMEL-SUR-L'ETANG

Op het kerkhof van Amel-sur-l'Étang zijn 2.284 Duitse militairen begraven. Het stoffelijke overschot van 1.033 onder hen rust in een massagraf. Op deze begraafplaats liggen de soldaten die in de eerste dagen van de oorlog gesneuveld zijn en gewonden die overleden zijn in ziekenhuizen en hulpposten die bij het begin van het offensief in februari 1916 rond het dorp opgebouwd waren. Na de Wapenstilstand hebben de Franse militaire overheden de Duitse soldaten die in acht verschillende buurgemeenten begraven lagen, samengebracht op dit kerkhof. Al die mannen waren afkomstig uit Beieren, Württemberg, Hessen en Saksen.

OVERIGE BEZIENSWAARDIGHEDEN

De kapel van Sint-Hubertus van NOUILLONPONT

De kapel van Sint-Hubertus is in 1595 gebouwd op het oude kerkhof achter het hoofdeinde van de kerk. Dit kleine gebouw met een enkel schip heeft vier ramen met een half cirkelvormige boog. Op de vier hoeken bevindt zich telkens een steunbeer en het dak bestaat uit traditionele, halfcirkelvormige dakpannen. De kapel werd in 2011 volledig gerestaureerd.

KAPEL VAN SINT-HUBERTUS

Het geschut van DUZEY

Het bos van Warphemont was een van de meest geheime en meest strategische locaties achter het Duitse front. In dat bos bevond zich het geschut van Duzey, een kanon van het type SKL-45 Max 380 met een gewicht van 20 ton en met een grote reikwijdte. Van hier uit kon men het meer dan twintig kilometer verder gelegen Verdun bombarderen.

GESCHUT VAN DUZEY

«Crecchio» – Het kribbemuseum

In de tuin van de pastoor kun je een aangename wandeling maken tussen de geneeskrachtige kruiden. In de bijna 200 m² grote museumruimte staan meer dan 250 kribben uit de vijf werelddelen tentoongesteld in een magisch, feeëriek en zeer kleurrijk decor.

CRECCHIO

Het kamp van Marguerre

Het kamp van Marguerre, een vijftiental kilometer ten noorden van Verdun, is een bijzondere plek. Het ligt verscholen in de bossen en is een spookdorp bestaande uit bunkers en kleine woningen in beton. Deze kleine militaire stad, die in 1915 opgetrokken werd, geeft een beeld van de intensieve activiteit achter het Duitse front.

KAMP VAN MARGUERRE

De kerk van SENON

Deze kerk uit 1536 werd niet gespaard tijdens de Eerste Wereldoorlog, getuige hiervan de hedendaagse glasramen van de hand van Grüber en het opmerkelijke skelet in gewapend beton. Deze hoge kerk van Senon, die aan de horizon te zien is, bevat aldus een mengeling van stijlen uit verschillende eeuwen.

KERK VAN SENON

Het natuurgebied van AMEL-SUR-L'ETANG

Hier vind je natuurgebieden die typisch zijn voor Lotharingen en voor de natte omgevingen rond vijvers. Het didactisch parcours, dat door de gemeenten Senon en Amel-sur-l'Étang loopt, is voorzien van informatieborden en twee observatieplaatsen waar je vogels kan spotten zonder ze te storen.

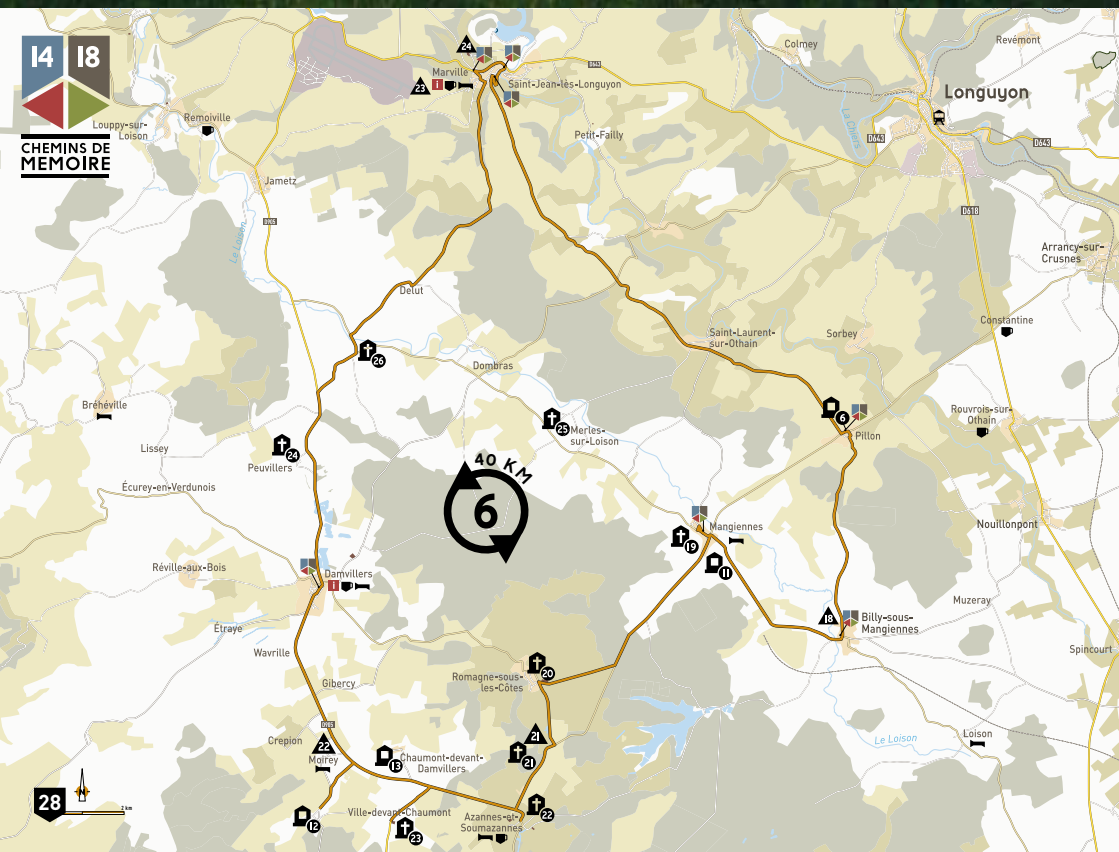

AMEL-SUR-L'ETANG

IN EN OM DAMVILLERS EN SPINCOURT

De streek rond Damvillers en Spincourt, dichtbij de vroegere frontlijn, herbergt verschillende plaatsen die nog herinneren aan de slag van Mangiennes en Brandeville. In deze gemeenten vind je ook nog getuigenissen van het leven achter het Duitse front.

DAMVILLERS

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het tijdelijke ziekenhuis in Damvillers bezet door de Duitsers. Dergelijke inrichtingen waren voorlopige hulpposten voor de regio tussen de Maas en de Moezel. Toen de slag om Verdun in februari 1916 in alle hevigheid woedde, brachten de Duitsers ongeveer 500 Franse krijgsgevangenen samen in het kamp van Flabas, dat op 4 km van het front lag. De behandeling van de gevangenen was in strijd met de ook toen al geldende conventies. De levensomstandigheden in het kamp waren zeer slecht en vele gevangenen overleden er. Een monument herinnert er aan die tragedie.

LEGEND

INFOBORD CHEMINS DE MEMOIRE

TOERISTISCHE DIENST

MILITAIRE BEGRAAFPLAATSEN / NECROPOLEN

- 19 Duitse begraafplaats Mangiennes
- 20 Duitse begraafplaats Romagne-sous-les-Côtes
- 21 Duitse begraafplaats Le Bouchet
- 22 Duitse begraafplaats Azannes-et-Soumazannes
- 23 Duitse begraafplaats Ville-devant-Chaumont
- 24 Begraafplaats Peuvillers
- 25 Duitse begraafplaats Merles-sur-Loison
- 26 Duitse begraafplaats Vitarville

ERGOED 14-18

- 6 Gedenksteen voor Abt Boudewijn
- 11 Gedenksteen voor het 130ste Infanterieregiment

- 12 Represaillekamp van Flabas
- 13 Gedenksteen voor Henry Gunther

ANDER ERGOED

- 18 Washuis in Billy-sous-Mangiennes
- 21 Dorp van de oude ambachten
- 22 Boerderij van Vallon
- 23 Renaissancedorp Marville
- 24 Begraafplaats van Saint-Hilaire

RESTAURANT

HOTEL

STATION

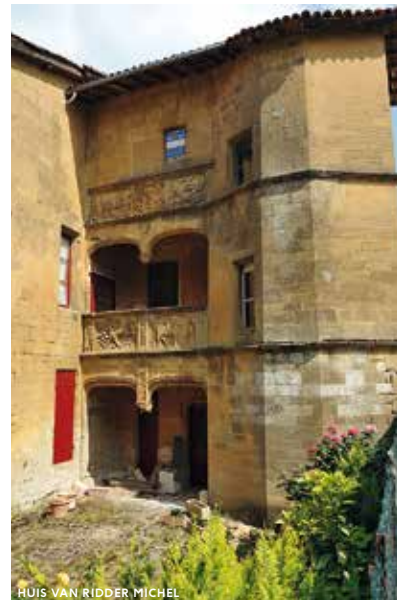
DE SLAG VAN MANGIENNES

DUITS MILITAIR KERKHOF VAN MANGIENNES

Na de oorlogsverklaring barstte het conflict tussen Frankrijk en Duitsland al snel in alle hevigheid los, nl. op 10 augustus 1914 in Mangiennes. De bevolking was zich aan het voorbereiden op de oogst. Ze twijfelde er niet aan dat de eerste belangrijke militaire confrontaties in deze streek zich zouden afspelen aan de rand van het dorp. De hele dag lang deden er zich verschrikkelijke gevechten voor waarvan de afloop echter onduidelijk was. Om 18.45 uur haakte het Duitse leger echter af.

Het Duitse kerkhof, waar 3.332 soldaten in individuele graven rusten en 358 in een knekelhuis, getuigt van de eerste kennis-making van deze mannen met de gruwel van het slagveld. Bij het verlaten van het dorp zien we een gedenkteken dat opgericht is als eerbetoon aan het 130e infanterieregiment en aan de moed van de mannen die al in de eerste dagen van de oorlog hun leven hebben gegeven.

HUIS VAN RIDDER MICHEL

MARVILLE

In augustus 1914 werd er in Marville twee keer gevochten: de 9e divisie van de cavalerie chargeerde op 10 augustus in de streek van Flabeuville en de 7e infanteriedivisie leverde op 25 augustus strijd om het 5e korps te dekken dat zich moest terugtrekken.

Marville is vooral bekend omdat het een renaissancestad is die haar adelbrieven verdiend heeft in de middeleeuwen. De stad Marville was sinds 1270 gemeenschappelijk eigendom van de hertogdommen Bar en Luxemburg en de verschillende allianties en opeenvolgende prinszen zorgden eeuwenlang voor neutraliteit en welvaart.

Drie burgerhuizen uit de renaissance zijn niet te missen: het huis van de lakenwevers (1524), het huis van ridder Michel en zijn loggia met twee verdiepingen en het huis van de handelaars.

Op twee kilometer van de stad vind je twee andere getuigen van het rijke verleden van Marville, nl. de romaanse kerk uit de dertiende eeuw en het kerkhof Saint-Hilaire met zijn prachtige beeldhouwkunst en spectaculaire grafmonumenten.

OVERIGE BEZIENSWAARDIGHEDEN

Washuis van BILLY-SOUS-MANGIENNES

Het washuis van Gué, dat in 1857 gebouwd werd, telt binnenin vier wasbakken. Enkele jaren later werd een lichtkoepel aangebracht zodat het licht naar binnen kon dringen en de wasplaats beter geventileerd kon worden. Door de afmetingen en de hoogte heeft het geheel de allure van een wereldse tempel.

WASHUIS

Kapel Notre Dame-de-Bon-Secours in SAINT-LAURENT-SUR-OTHAIN

Deze kapel werd in 1832 gebouwd en wordt vaak ook Sint-Donaaskapel (Saint-Donat) genoemd omdat ze een beeld van die heilige herbergt. Ze werd heropgebouwd op de plaats waar vroeger een heiligdom uit de zeventiende eeuw stond, maar dat vernield werd tijdens de Franse revolutie. Aan deze kapel werd lange tijd elke tweede zondag van juli een processie gehouden.

KAPEL NOTRE DAME-DE-BON-SECOURS

JAMETZ

In Jametz liggen enkele intrigerende heuvels die overblijfselen zijn van een imposant fort dat eigendom was van de prinsen van Sedan. Dit fort werd in 1588 op bevel van Lodewijk de Veertiende aangepast door ingenieur Jean Errard uit Baarle-Hertog. Op het kerkhof staat de aan Onze-Lieve-Vrouw gewijde kapel Notre-Dame des Ponts uit 1560. Aan de voet van de heuvels bevindt zich een gerestaureerde dubbele wasplaats met een opvangbekken voor regenwater.

VILLECLOYE

VILLECLOYE

In Villecloye staat een "groene kathedraal" die gewijd is aan de heilige Renildis. De kathedraal bestaat uit bomen die op een rechte lijn rond een fontein staan, waarvan het water geneeskrachtig is. Het panorama over de vallei van de Chiers is ook de moeite. Naast een boomgaard met oude fruitsoorten, vind je er zuiderse fauna en flora in kalkgraslanden die als Natura 2000-gebied beschermd zijn.

AZANNES en SOUMAZANNES: het dorp van oude ambachten

Het dorp van oude ambachten bevindt zich op de terreinen van een voormalige hoeve in het gehucht Les Roises. Op een hoger gelegen stuk grond bewaart het bos nog een litteken van de Eerste Wereldoorlog, het Kamp Elisabeth. Dit was een Duitse basis die achter het front lag. Door een oud dorp te reconstrueren, wordt het architecturale erfgoed van de Lorraine bewaard.

KAMP ELISABETH

Gedenkteken voor Henry Gunther in CHAUMONT-DEVANT-DAMVILLERS

Een Amerikaans soldaat, Henry Gunther, is vereeuwigd in de geschiedenisboeken over de Eerste Wereldoorlog omdat hij op 11 november om precies 10 uur en 59 minuten door de vijand gedood werd. Dat wil zeggen, één minuut voor de Wapenstilstand van kracht werd! Hij geldt samen met de Franse soldaat Augustin Trébuchon, die net op hetzelfde ogenblik in Vrine-Meuse om het leven kwam, als één van de laatste slachtoffers van dit gruwelijke conflict. Het gedenkteken ter nagedachtenis aan Henry Gunther is te zien op de weg naar Gibercy.

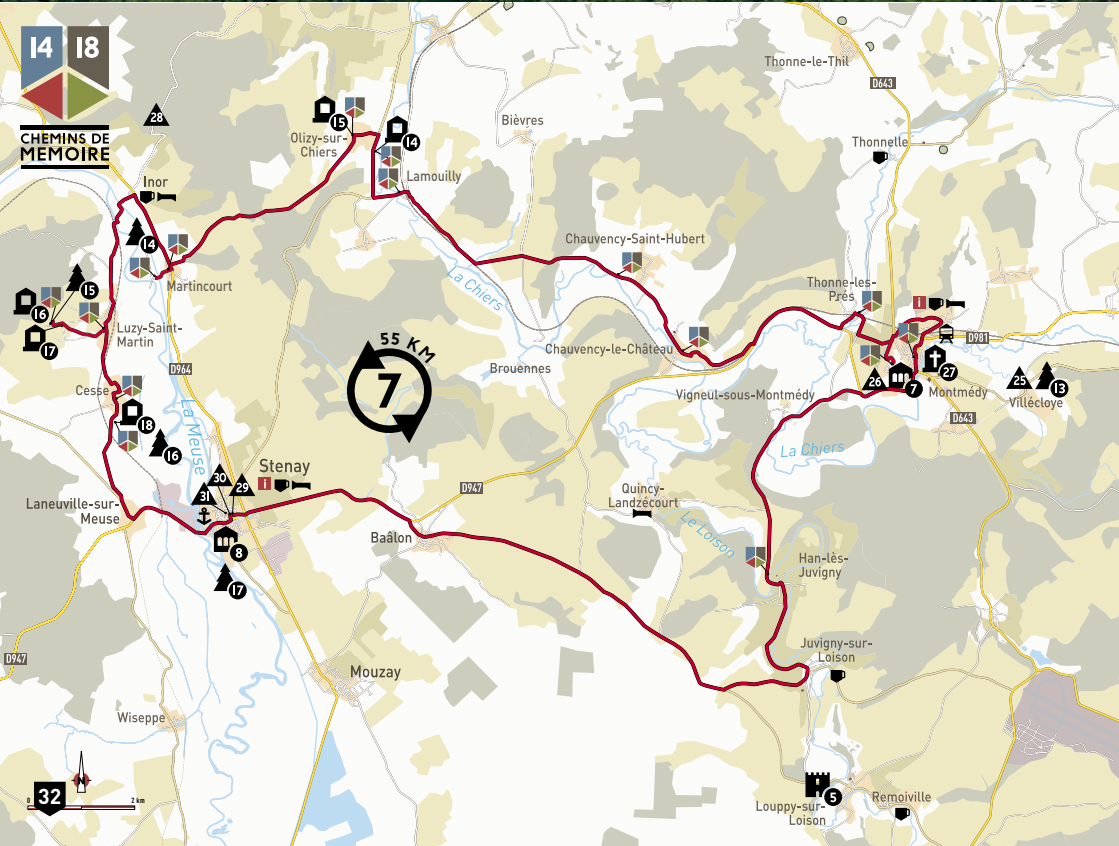
GEDENKTEKEN HENRY GUNTHER

VAN DE CITADEL NAAR DE ROTONDE

De Slag om de Grenzen en de Slag om de Maas waren nauw verbonden, zoals je kunt vaststellen op deze route. Enerzijds is er het feit dat het Franse garnizoen zich terugtrok van de citadel naar Verdun. Anderzijds werd er gevochten om de Maas terug te kunnen oversteken. De rijkdom van de streek van Montmédy en Stenay vind je terug in twee belangrijke monumenten, niet alleen wat het militaire verleden betreft, maar ook op het vlak van erfgoed, architectuur en natuur.

CITADEL VAN MONTMEDY

26

DE CITADEL VAN MONTMEDY

Tijdens de Eerste Wereldoorlog moest de citadel van Montmédy als steunpunt dienen voor de troepen die in de streek actief waren en ze moest waken over de spoor- en weginfrastructuur in de vallei van de Chiers. In geval van overgave en op bevel van de hoogste in rang zou de weg- en spoorinfrastructuur vernield moeten worden, zodat de vijand geen toegang zou krijgen tot de monding van de rivier en de spoorweg niet zou kunnen gebruiken. Ook de bewapening, munitie en levensmiddelen zouden vernietigd moeten worden. Op 27 augustus 1914 kreeg het garnizoen het bevel om zich in Verdun aan te sluiten bij het Franse leger. Dat garnizoen werd op 29 augustus 1914 in Brandeville in de pan gehakt.

Deze citadel, die op een rotsachtig uitsteeksel troont, werd in de zestiende eeuw door Karel de Vijfde aangelegd. In de zeventiende eeuw werd het heringericht door Vauban. De laatste aanpassing gebeurde in de negentiende eeuw onder Seré de Rivières. Het is één van de weinige burchten die nog steeds bewoond is. Ze heeft namelijk 80 inwoners. In de citadel bevindt zich de Sint-Maartenskerk, een herkenbaar patrimonium en twee musea. Het eerste museum is gewijd aan versterkte bolwerken, het tweede aan een lokale kunstenaar, Jules Bastien-Lepage. Vanop de top van de vestiging heb je een adembenemend uitzicht.

LEGENDE

INFORBORD CHEMINS DE MEMOIRE

TOERISTISCHE DIENST

MILITAIRE BEGRAAFPLAATSEN / NECROPOLLEN
27 Begraafplaats Montmédy

ERFGOED 14-18
14 Kruisbeeld 26 augustus 1914
15 Gedenksteden
16 Frans-Duitse rotonde
17 Frans-Duits monument van Luzy-Saint-Martin

MUSEA
7 Museum van vestingswerken en Jules Bastien Lepage
8 Europees Biermuseum

ANDER ERFGOED
25 Kapel en bron Saint-Ernelle
26 Citadel van Montmédy
27 Basiliek Notre-Dame d'Avioth
28 Gedenksteen 1940

FORTEN / KASTELEN
5 Kasteel van Louppy-sur-Loison

NATUURGEBIEDEN
13 Kalkgraslanden van Villécloyé
14 Maasvallei – Uitzichtpunt op Inor en Martincourt
15 Maasvallei – Uitzichtpunt op Luzy-Saint-Martin
16 Maasvallei – natte weilanden ten noorden van Stenay
17 Maasvallei – natte weilanden ten zuiden van Stenay

RESTAURANT

HOTEL

STATION

JACHTHAVEN

DE FRANS-DUITSE MONUMENTEN IN LUZY-SAINT-MARTIN

Na de gevechten in België, zette het Duitse leger zijn opmars verder. Het wilde de Maas oversteken maar het werd daar tegengehouden door de Franse koloniale troepen. Van 26 tot 28 augustus 1914 regende het kogels. De hevige strijd resulteerde in zware menselijke verliezen. Op drie dagen tijd kwamen ongeveer 2.000 Franse en Duitse soldaten om het leven. Het Duitse leger, dat uiteindelijk als winnaar uit de strijd kwam, richtte op de slagvelden snel zeven monumenten op waar de lichamen van de slachtoffers uit beide kampen afzonderlijk verzameld werden. Na de oorlog werden deze stoffelijke overschotten overgebracht naar naburige Franse en Duitse kerkhoven. In Luzy werden de lege monumenten aan hun lot overgelaten. In 1980 werden twee van deze monumenten gered. In het midden van een atypisch gebouw, een rotonde, staat er een eik als symbool voor de onsterfelijkheid. Op de oriëntatietafel kun je het strategische belang van de locatie aflezen, bij een prachtig uitzicht over de Maasvallei.

STENAY: RENAISSANCEWIJK EN MILITAIRE STAD

In Stenay is er belangrijk historisch erfgoed uit de renaissance bewaard gebleven. De winkelgalerijen met bogen, die uitnodigen om te flaneren, gaan terug tot de zestiende eeuw. Ook het oude klooster van de Miniemen, dat in 1617 werd opgericht en waar op dit ogenblik de basisschool Albert Toussaint gevestigd is, en de oude opslagplaats van de citadel, die intussen tot Europees Biermuseum is omgevormd, zijn de moeite waard. Stenay is altijd trots geweest op zijn geschiedenis en zijn verleden als versterkte burcht en heeft ook een bijzondere rol gespeeld in de Eerste Wereldoorlog. Na de Slag om de Grenzen en de Slag aan de Maas vestigde de kroonprins, de oudste zoon van keizer Wilhelm II en troonopvolger, er in september 1914 zijn hoofdkwartier. Hij verbleef tot februari 1918 in het Château des Tilleuls.

ZICHT OP DE STAD EN DE CITADEL VAN STENAY. ETS VAN CLAUDE CHATILLON 1591 (C) GEMEENTEARCHIEF VAN STENAY

OVERIGE BEZIENSWAARDIGHEDEN

AVIOTH

25

Hier staat een architecturaal pareltje, "de basiliek van de velden". Zij heeft sinds haar bouw in 1250 de tand des tijds goed doorstaan. De kerk werd gebouwd na de miraculeuze verschijning van een beeld van de heilige Maagd met het Kindje Jezus. De "Recevesse" met zijn flamboyante gotische stijl is een monument dat wereldwijd uniek is. Deze langgerekte kiosk, die zich voor de kerk bevindt, was bedoeld om de offerandes van de pelgrims in ontvangst te nemen.

Het renaissancekasteel in LOUPPY-SUR-LOISON

Het kasteel van Louppy-sur-Loison uit 1620 is een opmerkelijk voorbeeld van de renaissancestijl. Aan de voet van het kasteel staan nog een toren en een weermuur. Zij maken deel uit van de versterkingen van een fort uit de twaalfde eeuw dat later de residentie van een heer werd. Tijdens het beleg van Montmédy in 1657 zou Lodewijk de Veertiende in het kasteel verbleven hebben.

De Maasvallei

De omgeving van Stenay is een gebied vol bossen, weiden, rivieren en vijvers. Kortom, echt een bestemming voor wie op zoek is naar natuur. De natte gebieden van de alluviale valleien vormen een opmerkelijk natuurlijk erfgoed dat naar waarde geschat werd door de erkenning als Natura 2000-gebied. Zeker de moeite waard om zijn faune en flora.

De galerijen van STENAY

Het centrale plein van Stenay wordt omringd door een atypisch architectonisch geheel met heel wat elementen die getuigen van de rijke geschiedenis van Stenay: hier een middeleeuwse poort in gotische stijl, daar een overblijfsel van een vroegere afspanning, nog ergens anders de gebeeldhouwde gezichten van een trots burgerechtpaar dat hun succes in het leven voor de eeuwigheid heeft laat vastleggen, of nog de zonnewijzers en andere gestileerde medaillons.

Het huis van de Gouverneur en Huis van de Luitenant van de Koning

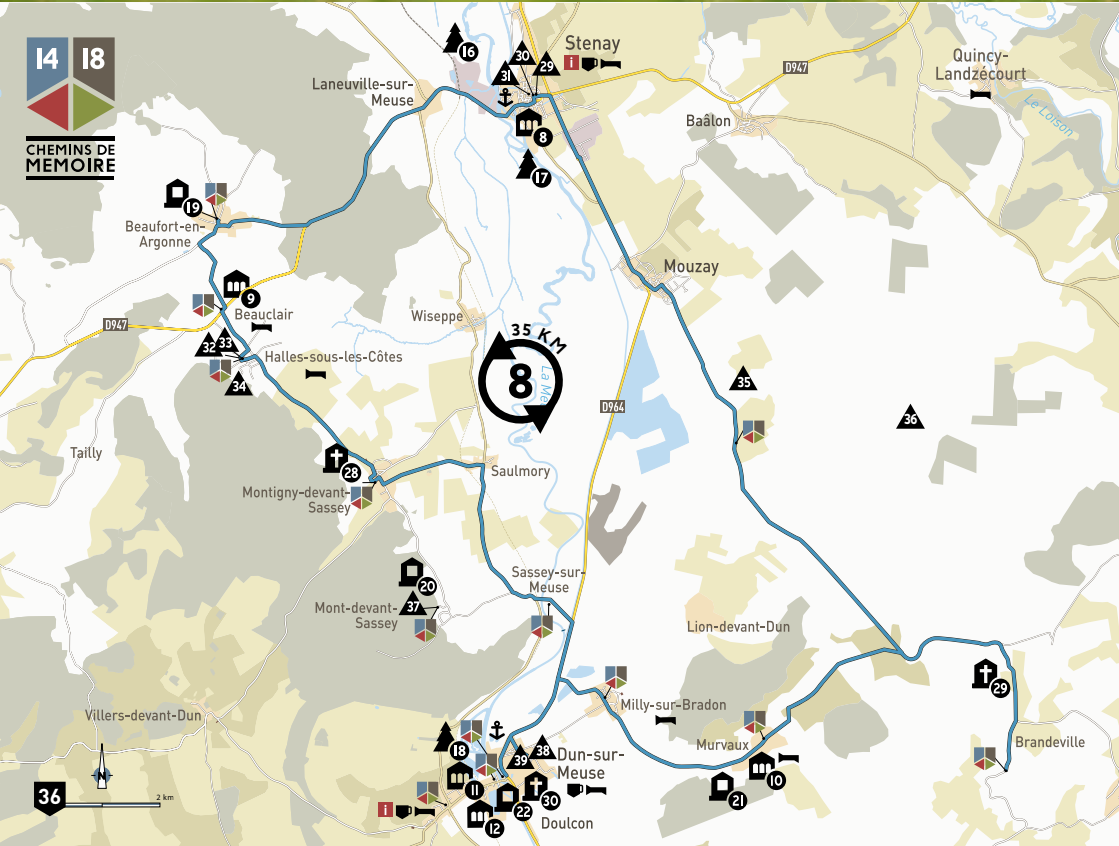

De lokale adel liet ostentatieve huizen optrekken die heel geschikt waren voor de uitoefening van hun taken en militaire opdrachten. Mooie getuigen hiervan zijn het Huis van de Gouverneur met de bijbehorende privékapel uit 1580 en het Huis van de Luitenant van de Koning met de elegante achterste toren die omstreeks 1620 werd gebouwd. Tijdens het beleg van Montmédy in 1657 verbleef Lodewijk de Veertiende in het ene pand en kardinaal Mazarin in het andere.

Wanneer je de streek van Stenay of in Val Dunois doorkruist, wijst niets erop dat er in deze rustige dorpjes ooit zwaar is gevochten. De Maasvallei herbergt een uitzonderlijke fauna en flora en een immens erfgoed. Maar, niets is wat het lijkt. Zo ervoer ook het garnizoen van Montmédy, toen het een woud wilde ontwijken en in Brandeville op 29 augustus 1914 een tragisch einde kende.

NATIONALE NECROPOOL VAN BRANDEVILLE

DE SLAG VAN
BRANDEVILLE

Op 27 augustus 1914 kreeg het garnizoen van Montmédy, dat 2.300 manschappen telde, van generaal Joffre het bevel om de citadel te verlaten en naar Verdun te trekken. De meeste soldaten bevonden zich de ochtend van 28 augustus in het bos van Woëvre, in de buurt van Mouzay. Er worden patrouilles naar het zuiden uitgestuurd en die kwamen terug met de boodschap dat het detachement het pad zou kruisen van omvangrijke Duitse troepen. In de nacht van 28 op 29 augustus stootten de soldaten in het bos van Brandeville op een groot Duits contingent. Er werd besloten om die Duitse troepen op 29 augustus aan te vallen. Dit zou het begin van de slag van Brandeville betekenen. Door het verrassingseffect konden de Fransen in het begin grote verliezen toebrengen aan de vijand. 600 Duitse soldaten sneuvelden. Maar de Duitse troepen herpakten zich snel en uiteindelijk werd de hele operatie een drama voor de Fransen. Ongeveer 600 Franse soldaten sneuvelden op hun beurt en ongeveer 900 andere Franse soldaten werden gevangengenomen en overgebracht naar het fort van Ingolstadt in Beieren, waar er een streng regime heerste.

LEGENDE

- INFOBORD CHEMINS DE MEMOIRE**
- TOERISTISCHE DIENST**
- MILITAIRE BEGRAAFPLAATSEN / NECROPOLEN**
 - 29 Nationale necropool Brandeville
 - 30 Duitse begraafplaats Dun-sur-Meuse
- ERFGOED 14-18**
 - 19 Graven van officieren van het 120ste IR
 - 20 Gedenksteen van de voormalige Frans-Duitse begraafplaats
 - 21 Monument Frank Luke
 - 22 Pershing-brug
- MUSEA**
 - 8 Europees Biermuseum
 - 9 Museum van het Bierglas
 - 10 Wijnbouwmuseum
 - 11 Museum voor Geschiedenis
 - 12 Cultureel Centrum Ipoustéguy
- ANDER ERFGOED**
 - 29 Crypte Saint-Dagobert
 - 30 Gallerij Les Arcades

- 31 Kerk Saint-Grégoire in Stenay**
- 32 Kerk Saint-Barthélemy**
- 33 Washuis in Halles-sous-les-Côtes**
- 34 Site Notre-Dame de Montserrat**
- 35 Microbrouwerij Charmois**
- 36 Fontein Saint-Dagobert**
- 37 Kerk Notre-Dame-de-l'Assomption**
- 38 Spitsbogenkerk Notre-Dame-de-Bonne-Garde**
- 39 Citadel van Dun-sur-Meuse**
- NATUURGEBIEDEN**
 - 16 Maasvallei – natte weilanden ten noorden van Stenay
 - 17 Maasvallei – natte weilanden ten zuiden van Stenay
 - 18 Maasvallei, Dun-sur-Meuse
- RESTAURANT**
- HOTEL**
- STATION**
- JACHTHAVEN**

KERK EN WASHUIS VAN HALLES

HET EUROPEES BIERMUSEUM

EUROPEES BIERMUSEUM

De gemeente Halles-sous-les-Côtes ligt aan de voet van enkele heuvels die bescherming bieden. Volgens de volksverhalen zouden de Spanjaarden in de zestiende eeuw zich tijdelijk gevestigd hebben in deze heuvels. Het bijzondere stratenplan en de verering van de Zwarte Maagd zouden wijzen op hun aanwezigheid. De gemeente heeft een rijk en erg atypisch erfgoed. De Sint-Bartholomeuskerk die in 1788 heropgebouwd werd met lokale steen, uit Halles, herbergt de Zwarte Madonna van Montserrat. Sinds het eind van de 19e eeuw wordt er begin september een bedevaart voor de Madonna gehouden. Bij deze bedevaart komt er altijd een heel groot aantal gelovigen naar de grot en de bron waar het mirakel zich heeft voorgedaan en waar de Heilige Madonna van Montserrat vereerd wordt. Er zijn enkele andere bijzonderheden. De wasplaats met zijn zuilen is prachtig en bekoort elke bezoeker. Dat geldt ook voor de gemetselde drenkplaats waar de kudde konden komen drinken. Ze bevinden zich allebei net naast de kerk en vormen op die manier een mooi geheel.

Vroeger was Stenay een versterkte stad. Op de plaats waar nu het Europese Biermuseum gevestigd is, stond vroeger de opslagplaats voor levensmiddelen van de citadel. Deze werd tussen 1609 tot 1615 gebouwd en is intussen verdwenen. Het gebouw werd in 2008 gerenoveerd en biedt een volledig nieuw museum met meer dan 2.500 m² tentoonstellingsruimte. Je komt hier alles te weten komen over bier en over de geschiedenis van het bier, dankzij een collectie van meer dan 53.000 objecten. In de Biertuin van het museum vind je de geurstoffen en kruiden die gebruikt worden bij het brouwen. Zo worden tijdens een bezoek alle zintuigen gestimuleerd: het zicht natuurlijk, maar ook de tastzin en de reuk. Nadien kun je in de taverne kiezen uit een van de vijftig ambachtelijke en industriële bieren.

Dit museum kan, afhankelijk van je belangstelling, op verschillende manieren bezocht worden: met een klemtoon op het technische, het culturele, het gastronomische of het historische aspect. Ook het culturele aanbod wordt voortdurend vernieuwd.

OVERIGE BEZIENSWAARDIGHEDEN

De jachthaven van STENAY

Vroeger was deze jachthaven langs een arm van de Maas een goederenhaven. Goederen werden er op kleine binnenschepen geladen: smeedwerk, hooi, hout, enz. Andere schepen losten graan, steenkool of vis, die gezouten werd op het eiland Sorerie, nu een servicepunt voor kampeerauto's.

JACHTHAVEN VAN STENAY

Versterkingen en park van La Forge

De citadel van Stenay werd ontmanteld, maar in de stad kan je nog verschillende stukken vestingmuur ontdekken als je de oude ronde van de nachtwaker volgt. Zo kom je ook nog prachtige woningen uit de achttiende eeuw tegen, toen Stenay een legaat van de prins van Condé was. In het park van de vroegere eigenaar van de staalfabriek, die in 1776 startte en die in 2005 werd stilgelegd, staan tot slot ook nog tal van zeldzame gewassen en opmerkelijke bomen.

PARK VAN LA FORGE

Sint-Maartenskerk (Eglise Saint-Martin)

In het koor dat versierd is met een beschilderde boog bevindt zich een tweede hoofdaltaar in hout. Zuilen ondersteunen het schip dat met glasramen versierd is. Twee van die glasramen die herinneren aan de Eerste Wereldoorlog zijn van de hand van glaskunstenaar Georges Janin uit Nancy.

SINT-MAARTENSKERK

Het kasteel en de brouwerij van Charmois bij MOUZAY

In het centrum en het oudste deel van het domein van Charmois staat een opmerkelijk renaissance kasteel dat in 1612 gebouwd is door Jean d'Herbement. Daar bevindt zich de brouwerij waar het bier van Charmoy volgens een goed bewaard geheim gebrouwen wordt. Dit bewaarbier van hoge gisting wordt noch gefilterd noch gepasteuriseerd. Ze kent een trage tweede gisting op fles waarbij alle beginselen van de brouwkunst gerespecteerd worden. De brouwerij kan op afspraak bezocht worden (+33 6 09 90 05 00).

KASTEEL VAN CHARMOIS

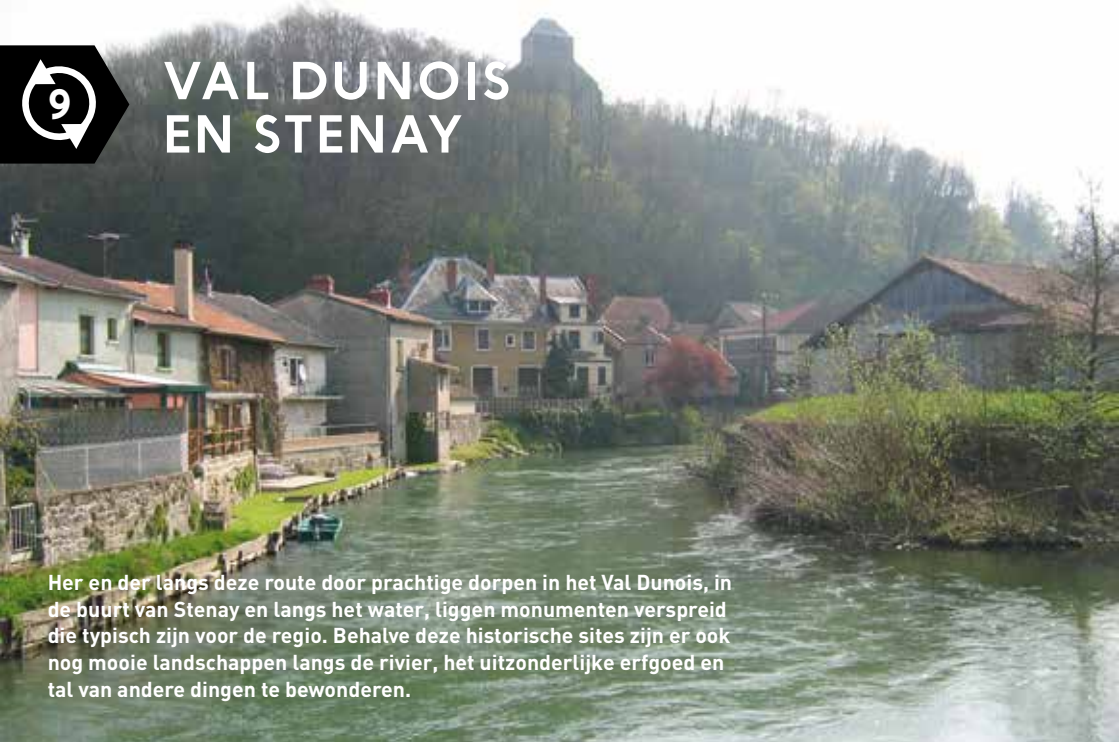
De crypte van Sint-Dagobert in STENAY

In 1972 legde de archeologische vereniging van Stenay de hoofdingang van de kapel van de priorij van Sint-Dagobert bloot. Deze ingang was bij de modernisering van de citadel in de zeventiende eeuw onder een laag aarde verdwenen. De priorij werd in het jaar 872 gebouwd om er de relieken van de kort voordien heilig verklaarde Sint-Dagobert II te bewaren. Hij was de laatste Merovingische koning van Austrasië en werd in 679 vermoord in het bos van Woëvre in de buurt van Mouzay. De Sint-Dagobertbron markeert er trouwens nog steeds de plaats van het delict. De voormalige ingang wordt tegenwoordig bewaard in de zaal die gewijd is aan Sint-Dagobert.

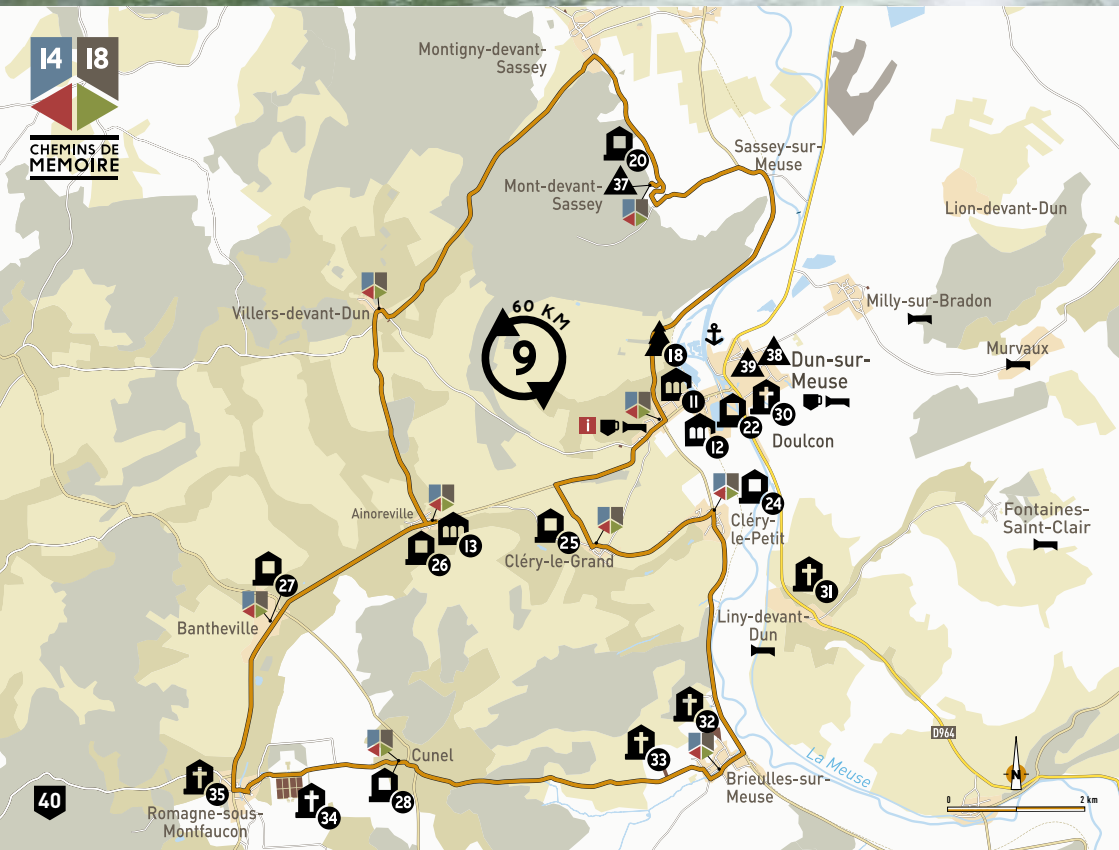

CRYPTE SINT-DAGOBERT

VAL DUNOIS EN STENAY

Her en der langs deze route door prachtige dorpen in het Val Dunois, in de buurt van Stenay en langs het water, liggen monumenten verspreid die typisch zijn voor de regio. Behalve deze historische sites zijn er ook nog mooie landschappen langs de rivier, het uitzonderlijke erfgoed en tal van andere dingen te bewonderen.

MILITAIRE KERKHOF

MILITAIRE KERKHOFEN IN VAL DUNOIS

In Val Dunois liggen 15.000 soldaten begraven. In dit gebied zijn er vijf begraafplaatsen. Het Duitse kerkhof van Brioules-sur-Meuse is het grootste. De aanwezigheid van al die militaire begraafplaatsen van de Eerste Wereldoorlog staat tegenwoordig symbool voor waar broederschap. In dezelfde grond rusten hier namelijk Amerikaanse, Britse, Franse, Duitse en Russische soldaten, wat het absurde karakter van een oorlog nog maar eens aantoon. Op het grondgebied van Val Dunois werden de soldaten begraven op kerkhoven die zich in de buurt van kampen of veldhospitals bevonden. De volgende kerkhoven zijn de meest representatieve:

- het Duitse kerkhof in Brioules-sur-Meuse, het grootste Duitse kerkhof aan de Maas;
- het Franse kerkhof in Brioules-sur-Meuse ;
- het Amerikaanse kerkhof in Romagne-sous-Montfaucon, het grootste Amerikaanse kerkhof uit de Eerste Wereldoorlog in Europa;
- de Duitse kerkhoven in Liny-devant-Dun, Dun-sur-Meuse, Dannevoix en Nantillois.

LEGENDE

INFOBORD CHEMINS DE MEMOIRE

TOERISTISCHE DIENST

MILITAIRE BEGRAAFPLAATSEN / NECROPOLLEN

- 30 Duitse begraafplaats Dun-sur-Meuse
- 31 Duitse begraafplaats Liny-devant-Dun
- 32 Franse begraafplaats Brioules-sur-Meuse
- 33 Duitse begraafplaats Brioules-sur-Meuse
- 34 Amerikaanse begraafplaats Meuse-Argonne
- 35 Duitse begraafplaats Romagne-sous-Montfaucon

ERFGOED 14-18

- 20 Gedenksteen voormalige Frans-Duitse begraafplaats
- 21 Monument Frank Luke
- 22 Pershing-brug
- 23 Graf van douanier Carry
- 24 Gedenksteen van Mortemart
- 25 Gedenksteen voor Kapitein Harris
- 26 Gedenkplein voor Kapitein Harris
- 27 Monument voor de gesneuvelden van Bantheville
- 28 Fontainen van de 3 luitenanten

MUSEA

- 11 Museum voor Geschiedenis
- 12 Cultureel Centrum Ipoustéguy
- 13 Museum van Honing en Bijen

ANDER ERFGOED

- 37 Kerk Notre-Dame-de-l'Assomption
- 38 Spitsbogenkerk Notre-Dame-de-Bonne-Garde
- 39 Citadel van Dun-sur-Meuse

NATUURGEBIEDEN

- 18 Maasvallei, Dun-sur-Meuse

RESTAURANT

HOTEL

STATION

JACHTHAVEN

DE ACHTERHOEDEGEVECHTEN IN MONT-DEVANT-SASSEY EN MONTIGNY-DEVANT-SASSEY

De twee confrontaties in Montigny-devant-Sassey en in Mont-devant-Sassey behoren tot de meest gewelddadige gevechten aan het begin van de Eerste Wereldoorlog aan de Maas.

Een uittreksel uit het marsboek van de Franse kapitein Hassler:

“Na heel wat strijd aan de Maas dringen wij het bos van Mont-devant-Sassey binnen, waar we zwaar onder vuur worden genomen door kanonnen, quasi overal in het bos komen er obussen neer, de aanval is van start gegaan, ik daal via een smal paadje af in een ravijn en ik kom samen met mijn peloton bij een immense open plek in het bos, die langs de weg ligt. Op de heuvelrug zien we de moffen, ik los enkele salvo's. De kanonnen van de vijand richten zich op ons. Eerst schieten ze voor ons door, later schieten ze op een breder oppervlak en tot slot vallen de obussen op ons en overal rond ons. De granaten of kleine bommen rollen voor onze voeten en ontploffen... De Duitsers bezetten het dorp. Om het dorp ontoegankelijk te maken, steken ze de rand van het bos in brand. Mijn persoonlijke bezittingen ruiken naar kadavers, we verspreiden allemaal een geur van kadavers. Er valt een orkaan aan ijzer over ons heen. De Duitsers dringen het bos binnen met klaroenen, vergezeld van tamboerijnen. Terwijl ze hun instrumenten bespelen, hoor je geen enkele kogel. Dan volgt er een oorverdovende stilte, gevolgd door een zondvloed aan ijzer en kogels. Ze zijn daar, je ziet niets, mijn mannen vallen als vliegen. Ik moet mijn mannen verzamelen en in colonnes van vier vertrekken voor een aanval met de bajonet. Nog een bevel om te laden. Ik laad drie keer, de manschappen vallen in groten getale. We trekken ons terug. Ik zal die lumentabele aftocht in een verschrikkelijke hitte langs de weg die van het bos van Mont naar Villers-devant-Dun loopt nooit vergeten.”

MONTIGNY-DEVANT-VERDUN

OVERIGE BEZIENSWAARDIGHEDEN

KERK VAN DUN-HAUT

BOOTVERHUUR

KERK VAN MONT-DEVANT-SASSEY

HUIS VAN DE HONING EN DE BIJEN

HET MEER VERT PLAGE

De kerk en de citadel van DUN-HAUT

38

Het monument bevindt zich in het midden van de versterking die vanaf de tiende eeuw boven de stad opgetrokken is. Na eeuwenlange conflicten is het op dit ogenblik het enige monument dat overblijft van de bovenstad. In dit pareltje van de gotische architectuur, dat beschermd is als historisch erfgoed, bevindt zich een orgelkast en een rijke schat aan meubelen uit de achttiende eeuw en twee magistrale beeldhouwwerken van Ipoustéguy, die in 1920 in Dun-sur-Meuse geboren is.

39

Meuse Nautic - Bootverhuur

Ontdek de charmes van de Maas van op het water aan bord van een woonboot. Je hebt geen vaarbewijs nodig om een paar dagen kapitein te zijn: na een korte initiatie ben je in staat om een «souchet», een uiterst wendbare woonboot, te besturen. Inlichtingen: 03.29.80.72.72.

Kerk van MONT-DEVANT-SASSEY

37

Deze kerk staat op een beboste top op de hellingen van de Maas en is één van de mooiste romaanse monumenten in Lotharingen. Ze werd vanaf de zesde eeuw in hardsteen opgetrokken door de Kanunnikessen van de abdij van Andenne, dat aan de Maas ligt in de provincie Namen, en ze bevat een ware schat aan romaanse en gotische architectuur.

Het huis van de honing en de bijen in AINCREVILLE

43

Hier kun je de boeiende wereld van de bijen ontdekken. Gepassioneerde bijenkwekers delen hun kennis op een ludiek parcours. Je dringt er door tot de kern van een bijenkorf dankzij een moderne en volledig beveiligde installatie die uniek is in heel Lotharingen.

Het meer van Vert Plage in DOULLON

In het vakantiepark aan het meer van Vert Plage zijn er tal van openluchtactiviteiten mogelijk in een groen en schaduwrijk kader van 18 ha. Dit park werd ingericht op de site van een voormalige grintgroeve, heeft een strand en een terrein voor campers met alle nodige infrastructuur.

9

42

IN HET VAL DUNOIS

Rivieren, kanalen, meren en vijvers... water is hier alomtegenwoordig. In de vallei van het Val Dunois stroomt de Maas. Hier vind je een combinatie van een zeer rijke geschiedenis met een uitzonderlijk erfgoed. Vroeger was deze vallei een belangrijk logistiek centrum, nu verrast ze vooral door haar prachtige landschappen, haar oorlogsgeheimen en een ruim aanbod aan vrijetijdsactiviteiten.

GEDENKTEKEN VAN MORTEMART

HET GEDENKTEKEN VAN MORTEMART TUSSEN DUN-SUR-MEUSE EN LINY-DEVANT-DUN

Langs de departementale weg nr. 964 bevindt zich het gehucht Mortemart. Tijdens de Duitse bezetting wilden de geallieerde vliegeniers de vijand observeren die de vallei bezette. In 1918 voerden de Fransen en de Amerikanen talloze verkenningsvluchten uit en werden vaak gevechten in de lucht gehouden. Op 15 maart 1918 werd er een Frans vliegtuig uit de lucht gehaald. Dat vliegtuig werd bestuurd door onderluitenant François de Rochechouart, de markies van Mortemart. Deze laatste geraakte gewond en de Duitsers brachten hem naar het veldhospitaal in Liny. Hij overleed er de volgende dag nadat hij gevraagd had om begraven te worden op de plaats waar hij was neergestort. De Duitsers, die op zijn laatste wens wilden ingaan, begroeven hem in de buurt van de weg en wel op de helling die uitkijkt op de vallei van de Maas.

Nog lang na de oorlog was daar een enorm eiken kruis te zien naast een grafmonument in steen met de volgende tekst: «Hier rust een moedige Franse vliegenier, onderluitenant-vliegenier François DE ROCHECHOUART, prins van TONNAY-CHARENTE »

LEGENDE

INFORBORD CHEMINS DE MEMOIRE

TOERISTISCHE DIENST

MILITAIRE BEGRAAFPLAATSEN / NECROPOLEN

- 30 Duitse begraafplaats Dun-sur-Meuse
- 31 Duitse begraafplaats Liny-devant-Dun
- 32 Franse begraafplaats Brioules-sur-Meuse
- 33 Duitse begraafplaats Brioules-sur-Meuse
- 34 Amerikaanse begraafplaats Meuse-Argonne
- 35 Duitse begraafplaats Romagne-sous-Montfaucon
- 36 Duitse begraafplaats Dannevoux
- 37 Duitse begraafplaats Nantillois

ERFGOED 14-18

- 21 Monument Frank Luke
- 22 Pershing-brug
- 23 Graf van douanier Carry
- 24 Gedenksteen van Mortemart
- 25 Gedenksteen voor Kapitein Harris
- 26 Gedenkplein voor Kapitein Harris
- 27 Monument voor de gesneuvelden van Bantheville
- 28 Fontein van de 3 luitenanten
- 29 Monument Grande Montagne

MUSEA

- 10 Wijnbouwmuseum
- 11 Museum voor Geschiedenis
- 12 Cultureel Centrum Ipoustéguy

ANDER ERFGOED

- 38 Spitsbogenkerk Notre-Dame-de-Bonne-Garde
- 39 Citadel van Dun-sur-Meuse
- 40 Kapel Saint-Panthaléon

NATUURGEBIEDEN

- 18 Maasvallei, Dun-sur-Meuse

RESTAURANT

HOTEL

STATION

JACHTHAVEN

DUITS EN FRANS KERKHOF IN BRIEULLES-SUR-MEUSE

In het gemeentehuis, de abdij en de kerk, die allemaal als veldhospitaal werden gebruikt, werd aan de gewonden de eerste verzorging toegediend vooraleer ze verder van het front verwijderd werden. Het Duitse kerkhof bestaat al sinds het begin van de oorlog. In eerste instantie werden er militairen van het 13e infanterieregiment begraven.

Na de slachting in de Slag van Verdun en in de gevechten in de Argonne werd dit kerkhof niet meer voorbehouden voor die eenheid. Talloze stoffelijke overschotten die afkomstig zijn uit voorlopige graven uit de omgeving, werden naar deze begraafplaats overgebracht. Dit kerkhof werd hierdoor de grootste Duitse begraafplaats langs de Maas: 11.286 soldaten, waaronder 25 onbekende soldaten, rusten er in 5.956 graven. In drie massagraven rusten in totaal 5.325 soldaten. Slechts 563 van hen werden geïdentificeerd. Tussen de graven staan het graf van luitenant Hermann von Brandis en van generaal von Dorrer op. Een herdenkingsmonument herinnert ook aan de gevechten die op 29 augustus 1914 in Brandeville gevoerd werden tegen de Franse

soldaten uit het garnizoen van Montmédy. Het Duitse kerkhof werd in 1972 heringericht. De houten kruisen werden vervangen door metalen kruisen waarop de naam van de soldaat en de datum van overlijden vermeld staan.

Het Franse kerkhof werd in 1920 opgericht. Na de Eerste Wereldoorlog werden de graven van een groot aantal kerkhoven samengevoegd tot één groot kerkhof in Brioules: Aincreville, Beauclair, Cesse, Cierges-sous-Montfaucon, Cléry-le-Grand, Consenvoye, Dun-sur-Meuse, Doulon, Épinonville, Gercourt en Drilancourt, Gesnes-en-Argonne, Inor, Liny-devant-Dun, Lissey, Luzy-Saint-Martin, Mont-devant-Sassey, Montfaucon, Montmédy, Peuvillers, Romagne-sous-Montfaucon, Stenay, Vilosnes-Haurau-mont en Wavrille. Op het kerkhof van Brioules rusten in totaal 2.572 lichamen. Onder hen zijn er ook 123 Russen, 35 Belgen en 1 Brit.

Twee knekelhuizen herbergen de stoffelijke resten van bijna 1.520 Franse soldaten die gesneuveld zijn tijdens deze gevechten. Dit kerkhof werd in 1976 volledig heringericht.

DUITS MILITAIR KERKHOF VAN BRIEULLES-SUR-MEUSE

OVERIGE BEZIENSWAARDIGHEDEN

TOREN VAN MONTFAUCON

Fonteinen van Nantillois

MAASVALLEI

GESCHIEDENISHUIS

BALLAST PITS IN DUN-SUR-MEUSE

CULTUREEL CENTRUM IPOUSTÉGUY

De toren van MONTFAUCON

Het Amerikaanse memoriaal (*American Memorial*) is door de Commissie voor Amerikaanse oorlogsmonumenten opgericht ter nagedachtenis van de 28.000 jonge soldaten die op 25 en 27 september 1918 strijd hebben geleverd om de heuvel van Montfaucon te heroveren. Die heuvel heeft een hoogteverschil van bijna 60 m ten opzichte van de ruïnes van het vroegere dorp.

De fonteinen van NANTILLOIS

Deze fontein bevindt zich in een parkje in het centrum van het dorp. Ze werd gebouwd ter nagedachtenis van de acties van de troepen van de 80e divisie uit Pennsylvania en gefinancierd door de Amerikaanse staat Pennsylvania.

De Maasvallei

Op het grondgebied van het Val Dunois zijn twee sites beschermd als Natura 2000-gebied omwille van hun belang voor het vrijwaren van vogelsoorten op Europees niveau: de Maasvallei, een uitgebreide corridor van Sivry tot Dombras en de Maasvallei in de omgeving van Stenay, met de natte weilanden tussen Dun en de Ardennen.

Het Geschiedenishuis in DOULCON

In het Geschiedenishuis van Val Dunois zijn het hele jaar door tentoonstellingen te bezichtigen die de verschillende periodes uit de geschiedenis van het kanton belichten, vooral de periode van de Eerste Wereldoorlog. Daarnaast worden er ook levendige en speelse animaties, conferenties en debatten georganiseerd en kun je er terecht voor documenten en materiaal voor zoektochten.

Grindgroeves van DUN-SUR-MEUSE

Deze site, die vroeger uit dagbouwminen bestond voor de ontginning van natuursteen, werd omgevormd tot een gebied met visvijvers. Het beslaat in totaal 7 ha, waarvan 4 ha wateroppervlak. Dit is een paradijs voor vissers en een ideale locatie om te wandelen, te picknicken en zich te herbronnen.

Cultureel centrum Ipoustéguy

in DOULCON

Het cultureel centrum Ipoustéguy is de ontmoetingsplaats bij uitstek voor culturele en artistieke activiteiten. Het huisvest sinds 2001 de belangrijkste collectie werken van Jean-Robert Ipoustéguy ter wereld. Deze internationaal bekende beeldhouwer en schilder is in 1920 geboren in Dun-sur-Meuse.

ALGEMENE TOERISTISCHE INFORMATIE

Maison du Tourisme de Gaume

Rue des Grasses Oies, 2b
B-6760 VIRTON
T +32(0)63 57 89 04
F +32(0)63 57 71 14
mtg@soleildegau.be

Office du Tourisme du Pays de Stenay

5 Place Raymond Poincaré
55700 STENAY
T +33(0)3 29 80 64 22
Jachthaven: +33(0)3 29 80 62 59
otsistenay@wanadoo.fr

Office du Tourisme Transfrontalier du Pays de Montmédy

Citadelle - Ville-Haute
2 rue de l'Hôtel de ville
55600 MONTMÉDY
T +33(0)3 29 80 15 90
F +33(0)3 29 80 06 35

Office du Tourisme du Val Dunois

7 bis place de la Gare
55110 DOULCON
T +33(0)3 29 80 82 27
tourisme@dun-sur-meuse.com

Office du Tourisme du Pays de Damvillers

23, rue Carnot
55150 DAMVILLERS
T +33(0)3 29 85 57 01
T +33(0)3 29 85 95 44
otsidam@wanadoo.fr

Office du Tourisme du Pays de Longuyon

pl. Salvatore Allende
54260 LONGUYON
T + 33(0)3 82 39 21 21
www.ot-longuyon.asso.fr

Syndicat d'Initiative du Pays de Spincourt

Place Louis Bertrand
55230 SPINCOURT
T + 33(0)3 29 85 56 24
tourisme-spincourt@orange.fr

FOTOS Syndicat d'Initiative Virton | Lorraine Gaumaise – M. Laurent et L. Hissette | Syndicat d'Initiative Spincourt | L. Boudart | A. Cesarini | A. Chaput | B. Cozier | C. Demussy | J. Clesse | H. Jouan | J. Marie | S. Provost
POSTKAARTEN Collecties P. Dumont en J.-P. Paillot

CONCEPT EN REALISATIE AirCo / Blickvoer – www.air-co.be

CARTOGRAFIE Smets & Ruppel

HISTORISCH ADVIES François Cochet, Professor Hedendaagse Geschiedenis, Universiteit van Lorraine-Metz

VERTALINGEN EN TAALKUNDIGE COORDINATIE Anja Pitz

DRUK Drukkerij Leën
